

AANBEVELINGEN

AANBEVELING Nr. 1/2017 VAN DE ASSOCIATIERAAD EU-REPUBLIEK MOLDAVIË

van 4 augustus 2017

inzake de associatieagenda EU-Republiek Moldavië [2017/1489]

DE ASSOCIATIERAAD EU-REPUBLIEK MOLDAVIË,

Gezien de associatieovereenkomst tussen de Europese Unie en de Europese Gemeenschap voor Atoomenergie en hun lidstaten, enerzijds, en de Republiek Moldavië, anderzijds,

Overwegende hetgeen volgt:

- (1) De associatieovereenkomst tussen de Europese Unie en de Europese Gemeenschap voor Atoomenergie en hun lidstaten, enerzijds, en de Republiek Moldavië, anderzijds⁽¹⁾ (de „overeenkomst”) is op 27 juni 2014 ondertekend en op 1 juli 2016 in werking getreden.
- (2) Overeenkomstig artikel 436, lid 1, van de overeenkomst heeft de Associatieraad de bevoegdheid passende aanbevelingen vast te stellen om de doelstellingen van de overeenkomst te verwezenlijken.
- (3) Krachtens artikel 453, lid 1, van de overeenkomst treffen de partijen alle algemene en bijzondere maatregelen die vereist zijn om aan hun verplichtingen krachtens de overeenkomst te voldoen en zien zij erop toe dat de in de overeenkomst vastgelegde doelstellingen worden bereikt.
- (4) Bij de herziening van het Europees nabuurschapsbeleid is voorgesteld de samenwerking met partners naar een hoger plan te tillen en zo het gevoel van betrokkenheid van beide partijen te vergroten.
- (5) De Unie en de Republiek Moldavië hebben afgesproken hun partnerschap te bestendigen door een aantal prioriteiten overeen te komen voor de periode 2017-2019 met als doel de veerkracht en de stabiliteit van de Republiek Moldavië te ondersteunen en te versterken, waarbij gestreefd wordt naar nauwere politieke associatie en verdergaande economische integratie.
- (6) De partijen bij de overeenkomst hebben overeenstemming bereikt over de tekst van de associatieagenda EU-Republiek Moldavië, die de tenuitvoerlegging van de overeenkomst zal bevorderen en de nadruk legt op samenwerking inzake gedeelde belangen die in overleg zijn geïdentificeerd,

HEEFT DE VOLGENDE AANBEVELING VASTGESTELD:

Artikel 1

De Associatieraad beveelt aan dat de partijen de associatieagenda EU-Republiek Moldavië in bijlage dezes uitvoeren.

⁽¹⁾ PBL 260 van 30.8.2014, blz. 4.

Artikel 2

De associatieagenda EU-Republiek Moldavië in bijlage dezes vervangt de associatieagenda EU-Republiek Moldavië die werd vastgesteld op 26 juni 2014.

Artikel 3

Deze aanbeveling wordt van kracht op de dag waarop zij wordt vastgesteld.

Gedaan te Chisinau, 4 augustus 2017.

Voor de Associatieraad

De voorzitter

Pavel FILIP

BIJLAGE

ASSOCIATIEAGENDA TUSSEN DE EUROPESE UNIE EN DE REPUBLIEK MOLDAVIË

Inhoudsopgave

Associatieagenda tussen de Europese Unie en de Republiek Moldavië	7
1. Beginselen, instrumenten en middelen voor de tenuitvoerlegging van de associatieagenda	7
2. Prioriteiten van de associatieagenda	8
2.1. Kernprioriteiten	8
2.2. Politieke dialoog, goed bestuur en versterken van instellingen	10
i) Versterken van de stabiliteit, onafhankelijkheid en doeltreffendheid van instellingen die de democratie en de rechtsstaat in de Republiek Moldavië waarborgen	10
ii) Bevorderen van de verdere hervorming van de justitiële sector, met name door te zorgen voor de onafhankelijkheid, onpartijdigheid, professionaliteit en doelmatigheid van de rechterlijke macht	13
iii) Garanderen van de naleving van mensenrechten en fundamentele vrijheden	14
Mensenrechten en fundamentele vrijheden	14
Vrijheid van meningsuiting	15
Samenwerking van maatschappelijke organisaties	15
Mishandeling en foltering	16
Rechten van het kind	16
Huiselijk geweld	16
Gelijke behandeling	16
Vakbondsrechten en fundamentele arbeidsvoorwaarden	16
2.3. Buitenlands en veiligheidsbeleid	17
Terrorisme, non-proliferatie van massavernietigingswapens (MVW) en illegale wapenuitvoer	17
Het conflict over Transnistrië	18
Het Internationaal Strafhof	18
2.4. Samenwerking inzake vrijheid, veiligheid en justitie	18
Bescherming van persoonsgegevens	19
Bestrijding van georganiseerde misdaad	19
Politiehervorming	19
Politiesamenwerking en databanken	20
Bestrijding van drugs	21
Mensenhandel	21
Bestrijding van seksueel misbruik en seksuele uitbuiting van kinderen	21
Bestrijding van cybercriminaliteit	21
Preventie en bestrijding van corruptie en belangenverstrengeling	22
Bestrijding van witwassen, financiering van terrorisme en financiële misdrijven	23
Samenwerking inzake migratie, asiel en grensbeheer	24
Juridische samenwerking	25

2.5. Handel en daarmee verband houdende aangelegenheden (DCFTA)	26
Handel in goederen	26
Technische voorschriften, normalisatie en hieraan gerelateerde infrastructuur	26
Sanitaire en fytosanitaire maatregelen	27
Douane en handelsbevordering	28
Oorsprongsregels	28
Vestiging, handel in de diensten en elektronische handel	29
Betalings- en kapitaalverkeer	29
Overheidsopdrachten	29
Intellectuele-eigendomsrechten	30
Mededinging	30
Transparantie	31
Handel en duurzame ontwikkeling	31
2.6. Economische ontwikkeling en marktkansen	31
Vennootschapsrecht, boekhouding, boekhoudkundige controle en corporate governance	32
Werkgelegenheid, sociale zaken en gelijke kansen	32
Consumentenbescherming	33
Statistiek	34
Belastingen	34
Financiële diensten	35
Industrie- en ondernemingsbeleid	36
Mijnbouw en grondstoffen	36
Toerisme	37
Landbouw en plattelandontwikkeling	37
Informatiemaatschappij/digitale economie en samenleving	37
Volksgezondheid	38
Stedelijke ontwikkeling en stedenbouw	38
Regionale ontwikkeling	38
Visserij en maritiem beleid	39
2.7. Connectiviteit, energie-efficiëntie, klimaatactie, milieubescherming en civiele bescherming	39
Energie	39
Vervoer	41
Milieu	41
Klimaatactie	42
Civiele bescherming	42
2.8. Mobiliteit en de contacten tussen mensen	43
Onderwijs, opleiding en jeugdzaken	43
Onderzoek en innovatie	44
Cultuur, audiovisueel beleid en media	45
Participatie in agentschappen en programma's van de Unie	45
2.9. Voorlichting en zichtbaarheid	46

Associatieagenda tussen de Europese Unie en de Republiek Moldavië

Op 27 juni 2014 hebben de Europese Unie, haar lidstaten en de Republiek Moldavië — „de partijen” — een ambitieuze en innovatieve associatieovereenkomst ondertekend, met inbegrip van een diepe en brede vrijhandelsruimte (DCFTA, Deep and Comprehensive Free Trade Area). De overeenkomst omvat bindende, op regelgeving gestoelde bepalingen en voorziet in nauwere samenwerking, die verder reikt dan traditionele overeenkomsten en alle aandachtsgebieden beslaat. De overeenkomst was voorlopig van toepassing vanaf 1 september 2014 tot aan de afronding van het ratificatieproces, waarna de associatieovereenkomst volledig van toepassing werd op 1 juli 2016.

Om de tenuitvoerlegging van de associatieovereenkomst voor te bereiden en te vergemakkelijken, zijn de partijen op 26 juni 2014 te Brussel, tijdens een bijeenkomst van de Samenwerkingsraad, een associatieagenda overeengekomen, waarbij een lijst van prioriteiten werd vastgesteld voor de gezamenlijke werkzaamheden in de periode 2014-2016.

In dit document wordt de associatieagenda voor 2014-2016 geactualiseerd en aangescherpt en worden nieuwe prioriteiten gesteld voor de gezamenlijke werkzaamheden voor de periode 2017-2019, onder meer op basis van de conclusies over de Republiek Moldavië die de Raad van de Europese Unie op 15 februari 2016 heeft aangenomen. Er wordt onderscheid gemaakt tussen prioriteiten op de korte termijn (ten aanzien waarvan eind 2017 aanzienlijke vooruitgang moet zijn geboekt) en op de middellange termijn (ten aanzien waarvan aanzienlijke vooruitgang moet worden geboekt in de twee jaren daarna).

Het feit dat de associatieagenda is toegespitst op een beperkt aantal prioriteiten, heeft geen weerslag op de reikwijdte of het mandaat van de bestaande dialoog in het kader van andere toepasselijke overeenkomsten en partnerschappen of in het kader van het multilaterale traject van het Oostelijk Partnerschap.

Daarnaast kunnen burgers van de Republiek Moldavië die in het bezit zijn van een biometrisch paspoort, sinds april 2014 visumvrij reizen naar Schengenlanden. Er dient voortdurend aan de criteria van het actieplan voor visumliberalisering te worden voldaan om de houdbaarheid van de visumvrijstelling te garanderen en zo bij te dragen aan de mobiliteit en de interpersoonlijke contacten tussen de EU en de Republiek Moldavië, hetgeen deel uitmaakt van de fundamentele elementen die de politieke associatie en economische integratie van de Republiek Moldavië met de Europese Unie ondersteunen, zoals voorzien in de associatieovereenkomst.

1. Beginselen, instrumenten en middelen voor de tenuitvoerlegging van de associatieagenda

De volgende algemene beginselen zullen bij de tenuitvoerlegging van de associatieagenda als richtsnoer dienen:

- De in het kader van de associatieagenda genomen maatregelen moeten in het teken van de overkoepelende doelstellingen van politieke associatie en economische integratie worden uitgevoerd.
- De prioriteiten van de associatieagenda geven blijk van de verantwoordelijkheid van de EU en de Republiek Moldavië om de associatieovereenkomst volledig ten uitvoer te leggen, nu deze volledig in werking is getreden.
- Beide partijen moeten worden betrokken bij de tenuitvoerlegging van de associatieagenda, waarbij de beginselen van eigen verantwoordelijkheid, transparantie, verantwoordingsplicht en inclusie volledig worden nageleefd.
- De in het kader van de associatieagenda behaalde resultaten zullen een belangrijke bijdrage vormen tot het verwezenlijken van de prioriteiten voor 2020 die op de top van het Oostelijk Partnerschap in Brussel moeten worden overeengekomen.
- De associatieagenda heeft tot doel tastbare, duidelijk afgebakende en duurzame resultaten te bereiken door de geleidelijke tenuitvoerlegging van praktische maatregelen en betrokkenheid van het maatschappelijk middenveld en andere belanghebbenden. Beide partijen zorgen er met name voor dat wetgeving en strategische documenten die in het kader van de associatieagenda worden ontwikkeld, worden opgesteld volgens een inclusief en empirisch onderbouwd proces.
- De partijen erkennen het belang van de ondersteuning van de overeengekomen prioriteiten door middel van passende en toereikende politieke, technische en financiële middelen.
- De tenuitvoerlegging van de associatieagenda wordt onderworpen aan toezicht, jaarlijkse rapportage en evaluatie. De geboekte vooruitgang wordt beoordeeld, ook tijdens de vergaderingen van de bij de associatieovereenkomst ingestelde bilaterale structuren. Maatschappelijke organisaties worden eveneens aangemoedigd om hun toezichtsactiviteiten toe te spitsen op de associatieagenda.
- De Europese Unie zal de Republiek Moldavië ondersteunen bij de tenuitvoerlegging van de doelstellingen en prioriteiten die in de associatieagenda zijn uiteengezet. Daartoe zal zij: alle beschikbare bronnen van EU-steunverlening aanbieden; deskundigheid en advies verstrekken, de uitwisseling van beste praktijken, knowhow en informatie bevorderen, en capaciteitsopbouw en institutionele versterking ondersteunen. De Europese Unie zal eveneens steun van andere partners van de Republiek Moldavië aanmoedigen en die trachten te coördineren. De Europese Unie zal een beroep doen op de financiële instrumenten waarover zij beschikt om de tenuitvoerlegging van de associatieagenda te ondersteunen. De associatieagenda is echter geen document voor financiële programmering en evenmin een vervanging voor de financiële programmering die door de partijen wordt uitgevoerd.

De EU verleent steun in het kader van de algemene prioriteiten voor steunverlening aan de Republiek Moldavië, zoals vastgelegd in het integraal steunkader (SSF, Single Support Framework) van het Europees nabuurschapsinstrument (ENI) en in het meerlandenprogramma dat in het kader van het ENI voor de Republiek Moldavië is opgesteld, en streeft er tegelijkertijd naar rekening te houden met de prioriteiten in het kader van de associatieagenda. De EU kan ook steun verlenen uit andere instrumenten van de EU. Financiële steun wordt verleend met volledige inachtneming van de uitvoeringsvoorschriften en procedures voor externe steunverlening van de EU. Overeenkomstig deze procedures blijft alle steun van de EU aan de Republiek Moldavië onderworpen aan strikte voorwaarden, en de naleving daarvan wordt regelmatig gemonitord en geëvalueerd. De nodige systemen voor vroegtijdige waarschuwing moeten worden opgezet om de risico's te beperken.

Onderhavige associatieagenda zal van toepassing zijn vanaf het moment van de vaststelling ervan tot eind 2019. De associatieagenda kan op elk moment worden gewijzigd of geactualiseerd met instemming van de Associatieraad EU-Republiek Moldavië.

2. Prioriteiten van de associatieagenda

2.1. Kernprioriteiten

Onder de prioriteiten uit de associatieagenda dienen de volgende hervormingsmaatregelen als eerste aan de orde te worden gesteld:

Versterken van instellingen en goed bestuur:

1. Onafhankelijkheid van de rechterlijke macht

Ten uitvoer leggen van de huidige wetgeving op het gebied van justitie en instanties voor de rechtshandhaving om te zorgen voor de onafhankelijkheid, onpartijdigheid, integriteit, professionaliteit en doelmatigheid van de rechterlijke macht, met inbegrip van het Openbaar Ministerie, die gevrijwaard zou moeten zijn van politieke of enige andere vorm van ongeoorloofde inmenging, en om te zorgen voor nultolerantie ten aanzien van corruptie en alle soorten corrupt gedrag te voorkomen. Ten uitvoer leggen van regels betreffende onschendbaarheid bij de uitoefening van het ambt, in overeenstemming met de Europese normen en goede praktijken. Op transparante wijze werven, op basis van kwaliteiten, van rechters en openbaar aanklagers door een onafhankelijke instantie.

2. Preventie en bestrijding van corruptie, fraude en belangenverstrengeling

Ten uitvoer leggen van de wet inzake integriteit. Ten uitvoer leggen van de wet die van alle betrokken ambtenaren vereist dat zij verklaringen betreffende hun eigen vermogen en dat van hun naaste verwanten verstrekken en opgave doen van mogelijke belangenconflicten wat betreft hun eigen belangen of die van hun naaste verwanten, en waarborgen van een doeltreffende uitvoering van de handavingsprocedure. Vaststellen van wetten betreffende evenredige, afschrikkende sancties voor corruptie en witwasdelicten. Ten uitvoer leggen van de nieuwe integriteits- en anticorruptiestrategie, met als doel het op effectieve wijze voorkomen en verminderen van corruptie in overeenstemming met de waarden en normen van de EU. Versterken van de capaciteit van de instanties voor corruptiebestrijding en verbeteren van de coördinatie en de samenwerking tussen die instanties. Opzetten van een goed functionerend juridisch kader ter bescherming van klokkenluiders.

3. Ontneming van vermogensbestanddelen en onderzoek naar fraude in de banksector

Oprichten van een doelmatige nationale dienst voor het ontnemen van vermogensbestanddelen. Delen van de belangrijkste resultaten van de lopende tweede fase van het onderzoek door Kroll met de EU, onder de met Kroll overeengekomen voorwaarden, zonder verdere onderzoeken en de ontneming van vermogensbestanddelen in gevaar te brengen. Alle gevallen van fraude die in 2012-2014 van invloed waren op het banksysteem van de Republiek Moldavië onderwerpen aan een diepgravend, onpartijdig onderzoek, tevens met het oog op het terugvorderen van de ontvreemde gelden en het vervolgen van de verantwoordelijken.

4. Hervorming van het openbaar bestuur, inclusief het beheer van de overheidsfinanciën

Ten uitvoer leggen van de strategie voor de hervorming van het openbaar bestuur (Public Administration Reform — PAR) en de hieraan ten grondslag liggende strategieën, ontwikkeld in 2016 in samenspraak met OESO/Sigma en de donorgemeenschap. Reorganiseren van regeringsinstanties, administratieve autoriteiten en staatsbedrijven om de verantwoordingsplicht, doeltreffendheid en doelmatigheid te vergroten. Herzien van het systeem voor beleidsontwikkeling en coördinatie ter bevordering van de inclusiviteit, coherentie, efficiëntie, voorspelbaarheid en transparantie van het besluitvormingsproces. Verbetering van de kwaliteit en de toegankelijkheid van openbare diensten. Zorgen voor een professioneel ambtenarenapparaat en een modern systeem voor personeelsbeheer. Starten van een territoriale hervorming waardoor maximale middelen beschikbaar komen voor burgers op lokaal niveau. Het maatschappelijk middenveld meer betrekken teneinde de verantwoordingsplicht, de transparantie en de responsiviteit van de hervorming van het openbaar bestuur en de openbare dienstverlening te versterken.

Actualiseren van de beheerstrategie voor de overheidsfinanciën van de Republiek Moldavië voor 2013-2020. Voortzetten van de hervorming van de parlementaire controle en het parlementair toezicht op de begroting. Versterken van transparantie, toezicht en verantwoordingsplicht van beleid en beheer inzake overheidsfinanciën. Bevorderen van governance door middel van voorzichtige budgettering en begrotingsdiscipline, verbeterde verantwoordingsprocedures en een verbeterde sturing op resultaten.

5. Fundamentele vrijheden

Ondersteunen van de vrijheid en de pluriformiteit van de media, onder meer via het vaststellen van een nieuwe audiovisuele code, in overeenstemming met de aanbevelingen van de Raad van Europa, de Europese Unie en de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (OVSE), teneinde de wetgeving van de Republiek Moldavië aan te passen aan de richtlijn audiovisuele mediadiensten, en de concentratie van bezit van media, de monopolisering van de advertentiemarkt en de hervorming van de nationale omroep dringend aan te pakken. Verbeteren van de afbakening van de bevoegdheden en taken van de Audiovisuele Coördinatieraad, met als doel de onafhankelijkheid daarvan te versterken.

Vaststellen en ten uitvoer leggen van het nieuwe nationale actieplan voor de mensenrechten, waarbij de aandacht wordt toegespitst op de meest kwetsbare groepen, en coördineren van de planning- en begrotingsprocedures om voldoende middelen te kunnen vrijmaken voor een doeltreffende tenuitvoerlegging daarvan. Waarborgen dat de uitspraken van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens op effectieve wijze ten uitvoer worden gelegd en creëren van een efficiënt mechanisme voor het parlementair toezicht op deze tenuitvoerlegging.

Er wordt met name gezorgd dat gelijkheids- en genderkwesties aangepakt worden als een horizontale prioriteit.

6. Beslechten van het Transnistrische conflict

Ontwikkelen van een visie op het vreedzaam en duurzaam beslechten van het Transnistrische conflict, gebaseerd op de soevereiniteit en de territoriale integriteit van de Republiek Moldavië binnen haar internationaal erkende grenzen, met een speciale status voor Transnistrië, waarbij de mensenrechten en de politieke, economische en sociale rechten van de bevolking ten volle worden gewaarborgd en verdere samenwerking met Transnistrië wordt bevorderd. Voortzetten van constructieve gesprekken over de situatie in het centrale (Transnistrische) deel van het grensgebied Republiek Moldavië-Oekraïne met alle betrokken gesprekspartners.

Economische ontwikkeling en marktkansen:

7. Verbeteren van ondernemings- en investeringsklimaat

Ten uitvoer leggen van het hervormingsprogramma dat is overeengekomen met het Internationaal Monetair Fonds (IMF) en uitvoeren van economische, belastingtechnische en financiële beleidsmaatregelen in de geest van het hervormingsprogramma van het IMF. Verbeteren van het regelgevingskader en de operationele omgeving voor kleine en middelgrote ondernemingen (kmo's) en handhaving van mededingingswetgeving om monopolistische gedragingen te beperken. Ten uitvoer leggen van de ontwikkelingsstrategie voor de kmo-sector voor 2012-2020 en het bijbehorende actieplan, in overeenstemming met de nieuwe wetgeving inzake kmo's, het herziene stappenplan van de Republiek Moldavië inzake het concurrentievermogen en de nationale strategie voor het bevorderen van de export en het aantrekken van investeringen voor 2016-2020. Versterken van de rol van verenigingen van bedrijven en kleine en middelgrote ondernemingen (met inbegrip van sectorale organisaties), teneinde de dialoog tussen overheid en bedrijfsleven te bevorderen. Vereenvoudigen van het systeem van inspectoraten en veelvoudige inspecterende instanties, om de doelmatigheid te vergroten en de mogelijkheden voor corruptie te beperken, en tegelijkertijd wetten en normen krachtiger handhaven.

8. Landbouw en plattelandontwikkeling

Ten uitvoer leggen van algemene wetten ten aanzien van de principes voor subsidiëring van de landbouw en plattelandontwikkeling om daarmee de tenuitvoerlegging van het beleid op dit vlak te verbeteren. Vergroten van het concurrentievermogen van de landbouwproductie, met name in bepaalde sectoren met een hoge exportwaarde. Verbeteren van werkgelegenheid en leefomstandigheden in plattelandgebieden. Verbeteren van het duurzaam gebruik van land en water. Verbeteren van diensten en infrastructuur en diversificatie van economische activiteiten in plattelandgebieden.

9. Hervormingen op het gebied van handel: technische voorschriften, normalisatie en daarmee samenhangende infrastructuur, douane en handelsbevordering

Bevorderen van de handel, uitgaande van de Trade Facilitation Indicators van de OESO. Wat betreft technische voorschriften en normen, bevorderen van de samenwerking met de betrokken organisaties van de EU, zoals CEN, Cenelec, ETSI, Euramet, EA, Welmec. Openbare raadplegingen met betrekking tot technische voorschriften en sanitaire en fytosanitaire maatregelen (SPS-maatregelen) zijn van wezenlijk belang voor het streven naar een bredere toepassing en een beter begrip bij het publiek van de nieuwe voorschriften op deze gebieden. Wat betreft SPS-maatregelen, verkrijgen van accreditatie van alle laboratoria die zijn betrokken bij de officiële controle van internationale normen, teneinde te voldoen aan de sanitaire en fytosanitaire vereisten voor de export en het versterken van de voedselveiligheid op de interne markt van de Republiek Moldavië.

Aanpassen van de wetgeving van de Republiek Moldavië aan het douanewetboek van de Unie en de uitvoeringsbepalingen ervan en verbeteren van de prestaties van de douaneadministratie wat betreft professionele integriteit en transparantie. Aanpassen van de wetgeving van de Republiek Moldavië teneinde de toetreding van de Republiek Moldavië tot de overeenkomst betreffende een gemeenschappelijke regeling inzake douanevervoer mogelijk te maken.

Connectiviteit, energie-efficiëntie, milieu en klimaatverandering:

10. Energiezekerheid en energie-efficiëntie

Verstevigen van de onafhankelijkheid van energieagentschap ANRE, onder meer door het depolitiseren van benoemingen en ontslagprocedures voor directeuren, alsmede door een autonome begrotingsbepaling. Vaststellen van nieuwe energiewetgeving, op een transparante en inclusieve manier. Ten uitvoer leggen van alle aanbevelingen die voortvloeien uit de beoordeling van ANRE, uitgevoerd door het secretariaat van de Energiegemeenschap. Ten uitvoer leggen van de nieuwe wetgeving inzake elektriciteit en aardgas, door de benodigde stappen te zetten die door de wet worden voorgeschreven en door de vereiste afgeleide wetgeving vast te stellen. Volledig ten uitvoer leggen van de toezeggingen en overeenkomsten van de Republiek Moldavië, waaronder deze die zijn vastgelegd in het kader van de doelstellingen van de financiële programma's van het IMF. Initiatieven blijven ontplooiën voor de integratie van de energiemarkt van de Republiek Moldavië met die van de EU. Aanpassen van de wet inzake de energie-efficiëntie van gebouwen en voorzien in passende steunmechanismen voor energie-efficiëntie-maatregelen in zowel overheidsgebouwen als huishoudens. Ontwikkelen van steunregelingen, administratieve voorschriften en andere maatregelen die vereist zijn voor het aanmoedigen van een bredere toepassing van duurzame energiebronnen, op basis van de wetgeving inzake bevordering van het gebruik van energie uit hernieuwbare bronnen.

11. Vervoer

Ten uitvoer leggen van het hervormings- en herstructureringsprogramma van de spoorwegen. Vergroten van inspanningen voor de tenuitvoerlegging van de luchtvaartwetgeving van de EU, om optimaal profijt te trekken van de overeenkomst betreffende een gemeenschappelijke luchtvaartruimte tussen de EU en de Republiek Moldavië. Tot stand brengen van vrije en eerlijke concurrentie in de luchtvaartsector, met name door aan de concessie van de luchthaven van Chisinau clausules toe te voegen inzake de niet-discriminerende toegang tot de luchthaven, en herstellen van de daadwerkelijke concurrentie in de grondafhandelingssector. Ontwikkelen van in economisch opzicht belangrijke infrastructuur, onder meer door de verdere tenuitvoerlegging van projecten voor de ontwikkeling van het uitgebreide indicatieve TEN-T-netwerk.

12. Milieu en klimaatactie

Waarborgen van de voortgang van bestuurlijke hervormingen en de opbouw van voldoende bestuurlijke capaciteit om de hoofdstukken over milieu en klimaatactie van de associatieovereenkomst ten uitvoer te leggen. Vooruitgang boeken bij de aanpassing aan het milieu-acquis, door het vaststellen van het voornaamste wetgevingskader in de sector, te weten de wetten inzake luchtverontreiniging, het beheer van chemische stoffen en industriële emissies (geïntegreerde preventie en bestrijding van verontreiniging). Ten uitvoer leggen van de wetten inzake strategische milieueffectbeoordeling en afvalbeheer.

Mobiliteit en contacten tussen mensen:

13. Onderwijs, opleiding en jeugdzaken

Verbeteren van de tenuitvoerlegging van de nieuwe onderwijscode op alle onderwijsniveaus. Vergroten van de bestuurlijke capaciteit van het ministerie van Onderwijs en de daaronder ressorterende instanties. Uitvoeren van de hervorming van het beroepsonderwijs en de beroepsopleiding (Vocational Education and Training — VET), in overeenstemming met de doelstellingen van de ontwikkelingsstrategie en het actieplan betreffende beroepsonderwijs en -opleiding (2013-2020), teneinde te voldoen aan de behoeften van de arbeidsmarkt. Aannemen van een juridisch kader voor de sectorcomités. Stimuleren van de betrokkenheid van belanghebbenden (inclusief bedrijven en sociale partners) bij alle vormen van een leven lang leren, ten behoeve van permanente professionele en persoonlijke ontwikkeling, met het oog op betere aansluiting op de behoeften van de arbeidsmarkt. Uitvoeren van de nationale strategie voor de ontwikkeling van de jeugdsector.

2.2. Politieke dialoog, goed bestuur en versterken van instellingen

Met de politieke dialoog over en samenwerking aan de in het kader van deze associatieagenda uit te voeren hervormingen, wordt gestreefd naar een versterking van de naleving van democratische beginselen, de rechtsstaat en goed bestuur, de mensenrechten en fundamentele vrijheden, inclusief de rechten van personen die behoren tot minderheden, zoals die zijn vastgelegd in de fundamentele mensenrechtenverdragen van de Verenigde Naties en de Raad van Europa en de daarbij behorende protocollen. Overeenstemming met het actieplan van de Raad van Europa, dat toepasselijk is gedurende de tenuitvoerlegging van deze associatieagenda, dient te worden gewaarborgd.

- i) Versterken van de stabiliteit, onafhankelijkheid en doeltreffendheid van instellingen die de democratie en de rechtsstaat in de Republiek Moldavië waarborgen, onder meer door een brede hervorming van het openbaar bestuur en een hervorming van het beheer van de overheidsfinanciën.

Prioriteiten voor de korte termijn:

- vaststellen en ten uitvoer leggen van de herziene bevoegdheden van het Grondwettelijk Hof en de benoemingsprocedures van de leden van dit hof, in nauwe samenwerking met de Commissie van Venetië van de Raad van Europa;

- aanpakken van de tekortkomingen die zijn vastgesteld door de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (OVSE) en het Bureau voor Democratische Instellingen en Mensenrechten (Office for Democratic Institutions and Human Rights — ODIHR), door de waarnemingsmissie van het nationale maatschappelijk middenveld en door centrale overheden bij voorgaande verkiezingen, onder meer de noodzaak om te zorgen voor transparante campagne-financiering, onafhankelijke en objectieve verslaggeving door de massamedia en de mogelijkheid voor de diaspora om te stemmen;
- onderzoeken van de mogelijkheid om burgers van de Republiek Moldavië in staat te stellen de activiteiten van politieke partijen, verkiezingscampagnes en verkiesbare personen direct te financieren met inkomsten verkregen in het buitenland, terwijl tegelijkertijd wordt voorkomen dat buitenlandse burgers, personen en staten zich direct of indirect mengen in politieke activiteiten in de Republiek Moldavië;
- opzetten van een goed functionerend juridisch kader ter bescherming van klokkenluiders;
- ten uitvoer leggen van de hervorming van de territoriale structuur van de Republiek Moldavië door het aantal lokale overheden te beperken overeenkomstig de nationale decentralisatiestrategie en de strategie voor de hervorming van het openbaar bestuur;
- ten uitvoer leggen van de strategie voor de hervorming van het openbaar bestuur en de hieraan ten grondslag liggende strategieën, ontwikkeld in 2016 in samenspraak met OESO/Sigma en de donorgemeenschap;
- versterken van de mechanismen en capaciteiten voor coördinatie, toezicht en verslaggeving, zowel op politiek als bestuurlijk niveau;
- een raming maken van de kosten van het actieplan 2016-2018 voor de hervorming van het openbaar bestuur;
- opstellen van een begroting in evenwicht volgens het akkoord met het IMF, met voldoende financiële middelen om de geplande hervormingen uit te voeren;
- hervormen van de staatskanselarij;
- duidelijker definiëren van de functies, taken en verantwoordelijkheden van de belangrijkste instellingen en ontwikkelen van uniforme, schriftelijke en aangepaste procedures en methodologieën voor inclusieve en empirisch onderbouwde beleidsontwikkeling en -coördinatie;
- voorbereiden van de herziening van het wettelijk kader voor het ambtenarenapparaat om dit uit te breiden tot alle instellingen die typische overheidsstaken vervullen en ervoor te zorgen dat werving, promotie en ontslag worden gebaseerd op verdienste;
- consolideren van de rol van de staatssecretarissen als de hoogstgeplaatste ambtenaren in elk vakministerie, teneinde bij te dragen aan de professionalisering en de depolitisering van het ambtenarenapparaat;
- uitbreiden van de gegevensverzameling voor de personeelsregistratie, waaronder gegevens over salarissen, en het gebruik daarvan geleidelijk uitbreiden tot alle overheidsinstellingen;
- reorganiseren van regeringsinstanties om de verantwoordingsplicht, doeltreffendheid en doelmatigheid te vergroten, waaronder toetsing van het rendement en de efficiëntie van de staatsbedrijven die bestuurlijke taken vervullen;
- grondig ten uitvoer leggen van de wetgeving inzake de transparantie van het besluitvormingsproces;
- wijzigen van de wet inzake toegang tot informatie om de tenuitvoerlegging daarvan te verbeteren en vaststellen van de noodzakelijke regelingen voor het toezicht op de tenuitvoerlegging;
- ontwikkelen van een algemene wet inzake administratieve procedures om goede administratieve beginselen te handhaven en bijzondere administratieve procedures geleidelijk te harmoniseren met de nieuwe wet;
- starten van een territoriale hervorming die eraan bij kan dragen dat er een maximaal aantal middelen beschikbaar wordt gesteld aan burgers op lokaal niveau;
- actualiseren van de beheerstrategie voor de overheidsfinanciën van de Republiek Moldavië voor 2013-2020;
- vaststellen van een nieuwe strategie voor de interne financiële controle bij de overheid (Public Internal Financial Control — PIFC);
- voortzetten van de hervorming van de parlementaire controle en het parlementair toezicht op de begroting; versterken van transparantie, toezicht en verantwoordingsplicht van beleid en beheer inzake overheidsfinanciën;
- vaststellen van het nieuwe wetsontwerp inzake de werking van de nationale Rekenkamer, dat de onafhankelijkheid en de doelmatigheid van de openbare externe controle moet waarborgen.

Prioriteiten op middellange termijn:

- onderzoeken, in samenwerking met de Raad van Europa, van de stappen die noodzakelijk zijn voor het versterken van het institutionele kader, teneinde de veerkracht van de Republiek Moldavië op de lange termijn te bevorderen;
- verbeteren van de uitwisseling van informatie tussen de regering en het parlement;
- versterken van het toezicht van het Parlement op de tenuitvoerlegging van de hervormingen en wetgeving;
- waarborgen dat de presidentiële, parlementaire en lokale verkiezingen op een democratische wijze verlopen, overeenkomstig de Europese normen;
- onderzoeken van de mogelijkheid om de overheidsfinanciering van politieke partijen opnieuw te bekijken op basis van internationale beste praktijken, teneinde rekening te houden met de resultaten van de presidentsverkiezingen;
- herzien van het plafond voor de donaties van individuen en rechtspersonen aan politieke partijen, in overeenstemming met internationale beste praktijken en conform de expertise van de Commissie van Venetië;
- voortzetten van de tenuitvoerlegging van de decentralisatiestrategie, overeenkomstig het Europees Handvest inzake lokaal zelfbestuur van de Raad van Europa (CETS nr. 122);
- herzien van de mechanismen voor kiezersregistratie, overeenkomstig aanbevelingen van de OVSE en ODIHR, teneinde de nauwkeurigheid van de gegevens te waarborgen;
- ontwikkelen en implementeren van het geautomatiseerde informatiesysteem „Elections” — module „financiële controle” en het regelgevingskader, waarmee het proces van verslaglegging, verzameling en analyse van de financiële verslagen van politieke partijen en verkiesbare personen geautomatiseerd wordt en de publieke toegankelijkheid van deze informatie wordt verbeterd. Instellen van effectieve sancties in geval van overtreding en waarborgen dat de bewijslast inzake de herkomst van de fondsen bij de partijen ligt. Voorzien in de mogelijkheid beslag te leggen op onverklaard vermogen;
- invoeren van mechanismen voor het beheer en de coördinatie van de stromen aan steunbetalingen naar gelang van de noden van de regering;
- voortzetten van de hervorming van het openbaar bestuur, overeenkomstig de Europese beginselen van openbaar bestuur (zowel centraal als lokaal, alsmede de territoriale hervorming), in samenspraak met en met toenemende betrokkenheid van het maatschappelijk middenveld, om een verantwoordingsplichtig, doelmatig, transparant, op aantoonbare professionele verdiensten gebaseerd ambtenarenapparaat op te bouwen met een eigen gedragscode, gevrijwaard van politieke druk;
- optimaliseren van het openbaar bestuur op nationaal en lokaal niveau, in overeenstemming met de strategie voor de hervorming van het openbaar bestuur;
- regelmatig gebruik maken van voorafgaande effectbeoordelingen; zorgen voor systematische raming van de kosten van de hervormingen en instellen van interministeriële fora voor conflictoplossing, zowel op hoog bestuurlijk als politiek niveau;
- invoeren van een transparant en meer concurrerend salarissstelsel voor ambtenaren, om talent aan te trekken en te behouden;
- aanbieden aan burgers van gemakkelijk toegankelijke informatie over hun recht op goed bestuur, op toegang tot informatie en tot de bestuursrechter en het recht om een vergoeding te vorderen, zodat burgers weten waar en hoe zij een klacht kunnen indienen; zorgen voor effectieve en concrete follow-up van verzoeken en klachten van burgers;
- waarborgen van de institutionele en organisatorische verbeteringen die nodig zijn voor het versterken van het parlementair toezicht, met inbegrip van modaliteiten voor de samenwerking met de openbare externe toezichthouder;
- versterken van het vermogen van het ministerie van Financiën om de rol te vervullen die het heeft als de centrale begrotingsoverheid en waarborgen van de houdbaarheid van de overheidsfinanciën;
- verder verbeteren van het beheer van overheidsfinanciën en doeltreffend uitvoeren van de geactualiseerde strategie ter zake;
- opzetten van een doorlopend meerjarig programma voor overheidsinvesteringen, aangestuurd door het ministerie van Financiën, teneinde prioritaire investeringen op nationaal niveau in een meerjarig begrotingskader te waarborgen;
- waarborgen van de institutionele en organisatorische verbeteringen die nodig zijn voor het versterken van het externe toezicht, met inbegrip van verdere ontwikkeling van de externe auditfunctie van de Rekenkamer van de Republiek Moldavië, overeenkomstig de normen van de Internationale Organisatie van Hoge Controle-instanties, en modaliteiten voor de samenwerking met de openbare externe toezichthouder;

- toepassen van passende disciplinaire procedures en daadwerkelijk opleggen van sancties;
  - geleidelijk hervormen van verslagleggingsnormen voor overheidsboekhouding en van externe verslagleggingsnormen.
- ii) Bevorderen van de verdere hervorming van de justitiële sector, met name door te zorgen voor de onafhankelijkheid, onpartijdigheid, professionaliteit en doelmatigheid van de rechterlijke macht, met inbegrip van het Openbaar Ministerie, die gevrijwaard dient te zijn van politieke, of enige andere vorm van oneigenlijke inmenging. Voor sommige onderdelen van de uitgebreide justitiële hervorming kunnen grondwetswijzigingen noodzakelijk zijn:

Prioriteiten voor de korte termijn:

- ten uitvoer leggen van de huidige wetgeving ten aanzien van rechters, openbaar aanklagers, advocaten en andere beoefenaren van juridische beroepen, om te zorgen voor multolerantie ten aanzien van corruptie en alle vormen van corrupt gedrag te voorkomen;
- waarborgen van de aanwerving van rechters en openbaar aanklagers door een onafhankelijke instantie aan de hand van transparante, op verdienste gebaseerde en objectieve criteria en eerlijke selectieprocedures, met onder meer verplichte schriftelijke examens en een nationale pool van vacatures, in overeenstemming met de Europese normen;
- waarborgen van de bevordering van rechters en openbaar aanklagers, ook wat betreft hoofdaanklagers en hooggerichtshoven, door een onafhankelijke instantie aan de hand van transparante, op kwaliteiten gebaseerde en objectieve criteria en eerlijke selectieprocedures, in overeenstemming met de Europese normen;
- waarborgen van de doeltreffende tenuitvoerlegging van garanties voor de onafhankelijkheid van rechters;
- waarborgen van de doeltreffende uitvoering van tuchtmaatregelen en gedragscodes met inbegrip van procedurele garanties voor rechters en openbaar aanklagers en de autonomie van de justitiële inspectie ten opzichte van de Hoge Raad voor de Magistratuur, alsmede klachtenprocedures die toegankelijk zijn voor het publiek;
- ten uitvoer leggen van regels betreffende onschendbaarheid bij de uitoefening van het ambt, overeenkomstig goede praktijken en met volledige inachtneming van de Europese normen;
- ten uitvoer leggen van het wetgevingspakket inzake integriteit binnen de justitiële sector;
- verbeteren van de transparantie en doelmatigheid van het besluitvormingsproces van de Hoge Raad voor de Magistratuur;
- versterken van de onafhankelijkheid van de Hoge Raad van openbaar aanklagers in overeenstemming met de bepalingen van de wet op het Openbaar Ministerie van 25 februari 2016 en krachtdadig voortzetten van de grootschalige hervorming van het Openbaar Ministerie, met inbegrip van de tenuitvoerlegging van de nieuwe wetgeving;
- waarborgen van het recht op een eerlijk proces, toegang tot de rechter en procedurele rechten in strafzaken, overeenkomstig de verplichtingen van de Republiek Moldavië uit hoofde van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens, de jurisprudentie van het Hof en andere relevante verdragen van de Raad van Europa, door het opstellen van:
  - = wetgeving en maatregelen die gericht zijn op de waarborging van de procedurele rechten van verdachten en beklaagden in strafzaken;
  - = wetgeving, maatregelen en middelen gericht op de waarborging van de rechten van slachtoffers van misdrijven wat betreft toegang tot de rechter, bijstand en compensatie, ook in het strafrecht;
- versterken van de tenuitvoerlegging van mechanismen voor rechtsbijstand en alternatieve geschillenbeslechting;
- waarborgen van het functioneren van een doeltreffend elektronisch beheerssysteem voor rechtszaken met een betrouwbare gerandomiseerde toewijzing van zaken en betrouwbare justitiële statistieken.

Prioriteiten op middellange termijn:

- waarborgen van de onafhankelijkheid van justitiële instellingen, opdat deze niet onderworpen zijn aan politieke of enige andere vorm van druk vanuit de ambtenarij, de regering of het parlement;

- waarborgen van de volledige onafhankelijkheid van alle openbaar aanklagers en beperken van de toezichhoudende rol van het Openbaar Ministerie, zoals voorzien in de nieuwe wetgeving betreffende het Openbaar Ministerie;
  - waarborgen dat het Nationaal Instituut voor Justitie de basis- en vervolgopleiding verschaft overeenkomstig de in kaart gebrachte behoeften;
  - aantonen dat maatregelen zijn genomen voor het versterken van de integriteit en verantwoordingsplicht van de rechterlijke macht, zoals het grondig onderzoeken en berechten van corruptiedelicten;
  - werken aan het verbeteren van de publieke perceptie van de onafhankelijkheid, integriteit, transparantie en verantwoordingsplicht van de rechterlijke macht;
  - vooruitgang boeken met een grootschalige hervorming van het Openbaar Ministerie, met inbegrip van gespecialiseerde openbaar aanklagers voor georganiseerde misdaad en corruptie;
  - vooruitgang boeken met de uitvoering van de wet inzake de optimalisering van de justitiële landkaart, in overeenstemming met het actieplan dat bij Besluit nr. 21 van het Parlement van 3 maart 2017 is goedgekeurd;
  - verbeteren van de toegang tot de rechter, met name voor vrouwen en kwetsbare groepen;
  - toewerken naar een aanzienlijke beperking van de duur van de procedures voor civiele en strafzaken;
  - toewerken naar het verhogen van het afhandelingspercentage van rechtszaken.
- iii) Garanderen van de naleving van mensenrechten en fundamentele vrijheden door uitgebreide samenwerking op het vlak van de bescherming van de mensenrechten en de fundamentele vrijheden. Deze samenwerking heeft onder meer betrekking op de volgende terreinen:

Mensenrechten en fundamentele vrijheden

Prioriteiten voor de korte termijn:

- de laatste hand leggen aan en vervolgens uitvoeren van het nieuwe nationale actieplan voor de mensenrechten, waarbij de aandacht wordt toegespitst op de meest kwetsbare groepen, en coördineren van de planning- en begrotingsprocedures om voldoende middelen te kunnen vrijmaken voor een doeltreffende tenuitvoerlegging van dit actieplan;
- oprichten van een nationale raad en een secretariaat voor het ontwerp, de follow-up en de verslaglegging over de tenuitvoerlegging van het nieuwe nationale actieplan voor de mensenrechten;
- waarborgen dat de uitspraken van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens daadwerkelijk ten uitvoer worden gelegd en creëren van een efficiënt mechanisme voor de parlementaire controle van deze tenuitvoerlegging;
- aanvangen van de tenuitvoerlegging van de strategie voor het bestendigen van interetnische betrekkingen 2017-2027 en aannemen van het desbetreffende actieplan;
- vooruitgang boeken met de proef betreffende de tenuitvoerlegging van het Europees Handvest voor regionale talen of talen van minderheden in zeven gemeenten, als onderdeel van een poging van de Republiek Moldavië om het handvest te ratificeren;
- voltooien van de hervorming van de Ombudsman, door het verbeteren van de wet op de Ombudsman nr. 52, van 3 april 2014, in overeenstemming met de aanbevelingen van de Commissie van Venetië en de financiële bepaling overeenkomstig de beginselen van Parijs;
- waarborgen van het functioneren van het nationale preventiemechanisme tegen foltering overeenkomstig artikel 18, lid 3, van het Facultatief Protocol bij het VN-Verdrag tegen foltering en andere wrede, onmenselijke of ontorende behandeling of bestraffing;
- ratificeren van Protocol nr. 12 bij het Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden;
- goedkeuren en ten uitvoer leggen van de wijzigingen van de wetgeving inzake haatmisdrijven met het oog op aanpassing ervan aan de Europese normen. opvoeren van de inspanningen om haatzaaiende uitlatingen en haatmisdrijven te onderzoeken en ter zake stappen te ondernemen en om effectieve toegang tot de rechter voor de slachtoffers te waarborgen.

Prioriteiten op middellange termijn:

- waarborgen van de toepassing van de wet- en regelgeving tegen discriminatie op alle gronden, inclusief de wet ter waarborging van de gelijkheid, en versterken van de capaciteit van de Raad voor het voorkomen en uitbannen van discriminatie („Gelijkheidsraad”);
- beschouwen van de aanbevelingen van de structuren en deskundigen van de Raad van Europa inzake de naleving van het kaderverdrag voor de bescherming van nationale minderheden en ten uitvoer leggen van deze aanbevelingen met instemming van deze structuren en experts. in dit verband aandacht besteden aan het waarborgen van de rechten van leden van nationale minderheden, onder meer via dialoog en overleg met laatstgenoemden, daarbij ook rekening houdend met de desbetreffende adviezen van de commissie van Venetië van de Raad van Europa;
- verbeteren van de uitvoering van de wetgeving inzake de toegankelijkheid voor personen met een handicap. Vergroten van de toegankelijkheid van openbare gebouwen, openbaar vervoer en openbare informatie voor personen met een handicap;
- waarborgen van de effectieve tenuitvoerlegging van het VN-Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap, inclusief artikelen 12 (Gelijkheid voor de wet) en 14 (Vrijheid en veiligheid van de persoon);
- ondertekenen van het Facultatief Protocol bij het Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap;
- voortzetten van de de-institutionalisering van kinderen;
- handhaven van doeltreffende prejudiciële en buitengerechtelijke mechanismen voor geschillenregeling op het vlak van de mensenrechten en de fundamentele vrijheden;
- toegang blijven verlenen tot informatie over burgerrechten en passende juridische oplossingen;
- ten uitvoer leggen van maatregelen om ongerechtvaardigde arrestaties en onrechtmatige intercepties te voorkomen, rekening houdend met het feit dat een passend niveau van indringendheid nodig kan zijn om een degelijk onderzoek van corruptie of andere soorten strafbare feiten mogelijk te maken;
- bevorderen van de mensenrechten en de discriminatiebestrijding bij politie, justitie en overheid, en vergroten van het bewustzijn op dit gebied;
- ten uitvoer leggen van de wet inzake de speciale autonome rechtspositie van Gagaoezië uit 1994 op basis van de aanbevelingen van de Commissie van Venetië uit 2002 en de OVSE uit 2013;
- vrijwaren van de procedurele rechten van personen in detentie bij de politie en bij het nationaal centrum voor corruptiebestrijding (NAC, National Anti-corruption Centre) en in voorlopige hechtenis.

*Vrijheid van meningsuiting*Prioriteiten voor de korte termijn:

- voortzetten van de werkzaamheden inzake het waarborgen van de vrijheid van meningsuiting en de onafhankelijkheid van de media, overeenkomstig de aanbevelingen van de Raad van Europa, de Europese Unie en de OVSE;
- ontwikkelen en goedkeuren van een strategie voor de ontwikkeling van de massamedia in overeenstemming met de Europese praktijken;
- instellen van een regelmatige dialoog voor de uitwisseling van beste praktijken inzake vrijheid van de media, pluriformiteit in de media, decriminalisering van laster, bescherming van journalistieke bronnen en culturele diversiteit in de media;
- vaststellen van een nieuwe audiovisuele code die volledig in overeenstemming is met de aanbevelingen van de OVSE en de Raad van Europa en aansluit op het ontwerp uit 2011;
- scheppen van de voorwaarden voor volledige onafhankelijkheid van publieke omroepen.

*Samenwerking van maatschappelijke organisaties*Prioriteiten voor de korte termijn:

- betrekken van de maatschappelijke organisaties, ook werkgeversorganisaties en vakbonden, bij het vergaren van inlichtingen en het toezicht op beleidsmaatregelen;
- vaststellen en ten uitvoer leggen van een strategie voor de ontwikkeling van het maatschappelijk middenveld voor 2017-2020.

Prioriteiten op middellange termijn:

- vaststellen van een nieuwe wet inzake niet-gouvernementele organisaties in overeenstemming met internationale normen, die onder meer het juridisch kader voor de doeltreffende participatie van het maatschappelijk middenveld in het besluitvormingsproces moet verbeteren;
- versterken van het kader voor de deelname van maatschappelijke organisaties aan de ontwikkeling en bewaking van de tenuitvoerlegging van overheidsbeleidsmaatregelen, onder meer door de wijziging van de wetgeving betreffende transparante besluitvorming;
- bevorderen en versterken van de financiële duurzaamheid van maatschappelijke organisaties, en bekijken of het mogelijk is sociale contracten (social contracting) in te voeren, programma's voor overheidssubsidies uit te breiden en het juridisch kader voor donaties te versoepelen;
- ontwikkelen van burgerzin en actieve inzet van vrijwilligers.

*Mishandeling en foltering*Prioriteiten voor de korte termijn:

- doeltreffend afhandelen van elke gemelde mishandeling van gedetineerden door rechtshandhavers, in het bijzonder tijdens de voorlopige hechtenis.

Prioriteiten op middellange termijn:

- tot stand brengen van een alomvattend beleidskader voor het voorkomen en bestrijden van straffeloosheid op basis van de richtsnoeren voor het uitbannen van de straffeloosheid voor ernstige schendingen van de mensenrechten (Raad van Europa, 2011).
- waarborgen dat gevallen van foltering en mishandeling effectief worden onderzocht en bestraft.

*Rechten van het kind*Prioriteiten op middellange termijn:

- ten uitvoer leggen van het actieplan voor 2016-2020 behorend bij de strategie voor de bescherming van kinderen voor 2014-2020.

*Huiselijk geweld*Prioriteiten voor de korte termijn:

- waarborgen van de tenuitvoerlegging van het bestaande wetgevings- en beleidskader inzake huiselijk geweld.

Prioriteiten op middellange termijn:

- bekrachtigen van het Verdrag van de Raad van Europa inzake het voorkomen en bestrijden van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld.

*Gelijke behandeling*Prioriteiten op middellange termijn:

- waarborgen van harmonisatie met de Europese normen op het vlak van gezondheids- en veiligheidsvoorschriften, regelingen inzake zwangerschapsverlof en regelingen waardoor werkende ouders arbeid en zorg gemakkelijker kunnen combineren;
- bevorderen van de deelname van vrouwen aan de besluitvorming en het openbare, het politieke en het zakenleven en gerichte activiteiten uitvoeren met het oog op gelijke deelname en vertegenwoordiging van mannen en vrouwen op deze gebieden.

*Vakbondsrechten en fundamentele arbeidsvoorwaarden*Prioriteiten op middellange termijn:

- inspanningen blijven leveren om te zorgen dat vakbondsrechten en fundamentele arbeidsvoorwaarden worden nageleefd overeenkomstig de Europese normen en de verdragen van de Internationale Arbeidsorganisatie (IAO);
- vooruitgang boeken met het waarborgen van gendergelijkheid op de arbeidsmarkt, met bijzondere aandacht voor de werkgelegenheid voor vrouwen;
- ten uitvoer leggen van de wetgeving betreffende de bestrijding van kinderarbeid.

2.3. Buitenlands en veiligheidsbeleid

In het kader van de dialoog en samenwerking op het vlak van het gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid (GBVB) wordt gestreefd naar stapsgewijze convergentie, onder meer op het vlak van het gemeenschappelijk veiligheids- en defensiebeleid (GVDB). De aandacht zal in het bijzonder worden toegespitst op vraagstukken van conflictpreventie en crisisbeheer, regionale stabiliteit, ontwapening, non-proliferatie, wapenbeheersing en exportcontrole. De samenwerking op dit vlak zal gebaseerd zijn op gemeenschappelijke waarden en wederzijdse belangen en heeft tot doel de harmonisatie en doeltreffendheid van het beleid te verhogen, waarbij gebruik wordt gemaakt van bilaterale, internationale en regionale fora. Hierbij gaat het om de volgende activiteiten:

Prioriteiten voor de korte termijn:

- ondertekenen van de overeenkomst tussen de Europese Unie en de Republiek Moldavië inzake beveiligingsprocedures voor de uitwisseling van vertrouwelijke informatie.

Prioriteiten op middellange termijn:

- de vreedzame beslechting van geschillen en de internationale stabiliteit en veiligheid blijven stimuleren, op basis van doeltreffend multilateralisme;
- samenwerking inzake sancties van de EU ontwikkelen;
- de naleving bevorderen van de beginselen soevereiniteit en territoriale integriteit, onschendbaarheid van grenzen en onafhankelijkheid, zoals die zijn omschreven in het VN-Handvest en de Slotakte van Helsinki van de OVSE;
- de praktische samenwerking op het vlak van conflictpreventie en crisisbeheer versterken, door de deelname van de Republiek Moldavië aan civiele en militaire operaties inzake crisisbeheer onder leiding van de EU te bevorderen en door te voorzien in overleg en opleiding op het vlak van het GVDB (op basis van de deelnamekaderovereenkomst die sinds 1 juli 2013 van kracht is en het multilaterale kader van het GVDB-panel van het Oostelijk Partnerschap).

Terrorisme, non-proliferatie van massavernietigingswapens (MVW) en illegale wapenuitvoer

Prioriteiten voor de korte termijn:

- informatie uitwisselen over terroristische organisaties en groeperingen, hun activiteiten en hun ondersteunende netwerken, overeenkomstig het internationale recht en de wetgeving die is vastgesteld door de partijen, onder meer via de overeenkomst inzake operationele en strategische samenwerking tussen de Republiek Moldavië en Europol, alsmede via de samenwerkingsovereenkomst tussen de Republiek Moldavië en Eurojust;
- ervoor zorgen dat de wet inzake terrorismebestrijding de mensenrechten in acht neemt en wordt beoordeeld door de Commissie van Venetië;
- samenwerken inzake op risico-inschatting gebaseerde douanecontroles, waardoor wordt gezorgd voor de veiligheid en beveiliging van goederen die worden geïmporteerd, geëxporteerd of in doorvoer zijn;
- samenwerken ter voorkoming van terrorisme;
- een alomvattende strategie tegen de verspreiding van MVW en inzake CBRN en een bijbehorend nationaal actieplan aannemen.

Prioriteiten op middellange termijn:

- samenwerken met het oog op het versterken van de internationale consensus over terrorismebestrijding met respect voor de mensenrechten, onder meer over de juridische definitie van terroristische daden;
- verder verbeteren van het nationale wet- en regelgevingskader op het gebied van terrorismebestrijding, in het bijzonder met volledige inachtneming van de rechtsstaat, het internationaal recht inzake de mensenrechten, het vluchtelingenrecht en het humanitair recht, en in volledige overeenstemming met de toepasselijke verdragen van de VN en de Raad van Europa, zoals het Verdrag van de Raad van Europa ter voorkoming van terrorisme uit 2005 (CETS nr. 196) en het aanvullend protocol daarbij, en het Verdrag van de Raad van Europa inzake het witwassen, de opsporing, de inbeslagneming en de confiscatie van opbrengsten van misdrijven en de financiering van terrorisme (CETS nr. 198);
- grotere nadruk leggen op het begrijpen en aanpakken van oorzaken van radicalisering en factoren die bijdragen aan gewelddadig extremisme;
- mogelijkheden voor samenwerking onderzoeken, onder meer op het gebied van capaciteitsopbouw, luchtvaartbeveiliging (inclusief luchthavens) en het beschermen van zachte doelwitten;

- manieren ontwikkelen om samenwerking tot stand te brengen op het gebied van de strijd tegen wapenhandel en de vernietiging van voorraden;
- manieren ontwikkelen om samenwerking tot stand te brengen en informatie uit te wisselen over het opsporen en volgen van illegale wapens;
- samenwerken rond en een bijdrage leveren aan het tegengaan van de verspreiding van massavernietigingswapens en hieraan gerelateerde goederen, alsmede van de overbrengingsmiddelen daarvoor, door de volledige naleving en tenuitvoerlegging op nationaal niveau van de bestaande verplichtingen van de partijen op grond van de internationale ontwapenings- en non-proliferatieverdragen en -overeenkomsten en andere relevante internationale verplichtingen;
- een effectief stelsel opzetten van nationale uitvoer- en doorvoercontrolemechanismen van goederen die verband houden met massavernietigingswapens, inclusief controle van het eindgebruik van technologieën voor tweeterlei gebruik vanuit het oogpunt van massavernietigingswapens, met effectieve sancties op inbreuken op de exportcontrole;
- de illegale handel in handvuurwapens en lichte wapens en munitie daarvoor bestrijden, in het kader van bestaande internationale overeenkomsten en resoluties van de VN-Veilighedsraad en verplichtingen in het kader van andere internationale instrumenten op dit gebied;
- blijven samenwerken op het gebied van de controle op de uitvoer van conventionele wapens, in het licht van het gemeenschappelijk standpunt van de EU inzake de controle op de uitvoer van militaire goederen en technologie.

Het conflict over Transnistrië

Prioriteiten op middellange termijn:

- de functionaliteit handhaven van alle bestaande dialoogplatforms en onderhandelingsformules, gericht op het in kaart brengen van haalbare oplossingen voor de problemen waarmee mensen op beide oevers van de Nistru te maken hebben, alsmede op een omvattende en vreedzame oplossing voor het Transnistrische conflict op basis van de soevereiniteit en de territoriale integriteit van de Republiek Moldavië binnen de internationaal erkende grenzen, met een speciale rechtspositie voor de regio Transnistrië;
- een visie op het beslechten van het Transnistrische conflict ontwikkelen als basis voor gesprekken met de Transnistrische zijde;
- effectieve samenwerking tussen de EU en de Republiek Moldavië handhaven met het oog op het beslechten van het conflict over Transnistrië en het bevorderen van vertrouwenwekkende maatregelen, volgens de overeengekomen formules, inclusief raadplegingen inzake regelingen die getroffen moeten worden nadat een akkoord is bereikt;
- de dialoog intensiveren, met als doel de voordelen van de associatieovereenkomst toe te lichten en te zorgen voor de toepasselijkheid daarvan op het gehele grondgebied van de Republiek Moldavië, waarbij maatregelen worden getroffen voor het legaliseren van bedrijfsactiviteiten van ondernemers vanaf de linkeroever van de Nistru;
- constructieve gesprekken over de situatie in het centrale (Transnistrische) deel van het Moldavisch-Oekraïense grensgebied voortzetten met alle betrokken gesprekspartners;
- platforms ontwikkelen voor dialoog tussen vertegenwoordigers van het maatschappelijk middenveld en mediakanalen van de rechter- en linkeroever van de Nistru.

Het Internationaal Strafhof

Prioriteiten voor de korte termijn:

- het Statuut van Rome inzake het Internationaal Strafhof en de hieraan gerelateerde instrumenten ten uitvoer leggen, waarbij erop wordt toegezien dat de integriteit van het statuut gehandhaafd blijft.

2.4. Samenwerking inzake vrijheid, veiligheid en justitie

Van de Republiek Moldavië wordt verwacht dat ze te allen tijde aan de vereisten voldoet die worden gesteld in de vier blokken van het actieplan voor visumliberalisering van 16 december 2010. De effectieve en duurzame uitvoering van alle benchmarks van het actieplan, inclusief die van blok 3 (Openbare orde en veiligheid), is essentieel voor de handhaving van de visumvrijstelling ten aanzien van de EU. Overeenkomstig het herziene opschortingsmechanisme voor de vrijstelling van de visumplicht ⁽¹⁾ kan visumvrij reizen worden opgeschort wanneer een of meer van de benchmarks niet langer zijn vervuld. In geval van een gerechtvaardigde bezorgdheid omtrent het nakomen van concrete benchmarks uit het actieplan, zal de Republiek Moldavië de Europese Unie desgevraagd informatie verstrekken.

⁽¹⁾ Verordening (EU) 2017/371 van het Europees Parlement en de Raad van 1 maart 2017 tot wijziging van Verordening (EG) nr. 539/2001 van de Raad tot vaststelling van de lijst van derde landen waarvan de onderdanen bij overschrijding van de buitengrenzen in het bezit moeten zijn van een visum en de lijst van derde landen waarvan de onderdanen van die plicht zijn vrijgesteld (PB L 61 van 8.3.2017, blz. 1).

Voorts nemen de partijen goede nota van de aanbevelingen ingevolge de collegiale toetsingsmissies in 2015 en 2016, waarbij de sectoren justitie, corruptiebestrijding en witwasbestrijding van de Republiek Moldavië werden beoordeeld. In dit verband verplicht de Republiek Moldavië zich ertoe die aanbevelingen in acht te nemen, evenals de overige aanbevelingen van de EU en andere aanbevelingen van internationale organisaties, voor het ontwikkelen van het beleidsdocument na 2016 inzake corruptiebestrijding en de beleidsdocumenten na 2017 inzake justitie en witwasbestrijding.

Daarnaast werken de partijen samen op de volgende terreinen:

Bescherming van persoonsgegevens

Prioriteiten op middellange termijn:

- het nationale juridisch kader ter bescherming van persoonsgegevens verder in overeenstemming brengen met de EU-wetgeving, met bijzondere aandacht voor Verordening (EU) 2016/679 van het Europees Parlement en de Raad ⁽¹⁾ en Richtlijn (EU) 2016/680 van het Europees Parlement en de Raad ⁽²⁾;
- doorgaan met de tenuitvoerlegging van het juridisch kader ter bescherming van persoonsgegevens in alle sectoren, teneinde een hoog niveau van bescherming van persoonsgegevens te waarborgen, overeenkomstig de Europese normen en instrumenten;
- de capaciteitsopbouw van het nationaal centrum voor de bescherming van persoonsgegevens verder versterken.

Bestrijding van georganiseerde misdaad

Prioriteiten voor de korte termijn:

- de bevoegdheden van de politie helder afbakenen en uitsplitsen ten behoeve van inlichtingenvergaring en het verzamelen en gebruiken van (forensisch) bewijsmateriaal;
- een systeem voor financieel onderzoek opzetten en effectief bevorderen met het oog op het opsporen, het in beslag nemen en het confisqueren van vermogensbestanddelen die zijn verkregen uit georganiseerde criminaliteit;
- jaarlijks een activiteitenverslag van de gespecialiseerde aanklager voor de bestrijding van georganiseerde criminaliteit publiceren.

Prioriteiten op middellange termijn:

- het concept van op inlichtingen gebaseerd politiewerk verder op het hele grondgebied ten uitvoer leggen en versterken, hetgeen een goed ontwikkeld systeem vereist voor het analyseren en beheersen van risico's en dreigingen (de Europol-methode toegepast in de context van de dreigingsevaluatie van de zware en georganiseerde criminaliteit (Socta, Serious and Organised Crime Threat Assessment)).
- een duidelijke beschrijving geven van de instrumenten (waaronder bijzondere onderzoeksinstrumenten wanneer het gebruik ervan nodig is) en van de voorwaarden waaronder zij in een onderzoek kunnen worden gebruikt.

Politiehervorming

Prioriteiten voor de korte termijn:

- de oprichting voltooiën van een verantwoordingsplichtige, betrouwbare en doeltreffende politieorganisatie die een onderdeel vormt van het ministerie van Binnenlandse Zaken. Het politiek leiderschap van het ministerie zal beperkt blijven tot het vaststellen van de strategische prioriteiten van de politiekorpsen en het uitstippelen van de beleidslijnen. Het ministerie is niet bevoegd om bevelen of verboden uit te vaardigen ten aanzien van de operationele activiteiten van de politiekorpsen;
- uitvoering geven aan gebiedsgebonden politiezorg en ervoor zorgen dat burgers zich gemakkelijk met informatie tot de politie kunnen richten;
- de verantwoordingsplicht versterken en ervoor zorgen dat de politie niet op ongepaste wijze wordt beïnvloed.

⁽¹⁾ Verordening (EU) 2016/679 van het Europees Parlement en de Raad van 27 april 2016 betreffende de bescherming van natuurlijke personen in verband met de verwerking van persoonsgegevens en betreffende het vrije verkeer van die gegevens en tot intrekking van Richtlijn 95/46/EG (algemene verordening gegevensbescherming) (PB L 119 van 4.5.2016, blz. 1).

⁽²⁾ Richtlijn (EU) 2016/680 van het Europees Parlement en de Raad van 27 april 2016 betreffende de bescherming van natuurlijke personen in verband met de verwerking van persoonsgegevens door bevoegde autoriteiten met het oog op de voorkoming, het onderzoek, de opsporing en de vervolging van strafbare feiten of de tenuitvoerlegging van straffen, en betreffende het vrije verkeer van die gegevens en tot intrekking van Kaderbesluit 2008/977/JBZ van de Raad (PB L 119 van 4.5.2016, blz. 89).

Prioriteiten op middellange termijn:

- uitvoering geven aan de strategie voor openbare orde en veiligheid, ook wanneer het openbare orde en crowd management betreft;
- de ontwikkelingsstrategie voor de politie voor 2016-2020 verder ten uitvoer leggen, met bijzondere aandacht voor het moderniseren van de politiekorpsen wat betreft a) personeelsbeleid, b) managementtechnieken en c) operationele bekwaamheden (respect voor de fundamentele mensenrechten bij de omgang met gedetineerden; ontwikkelen van doeltreffende betrekkingen met de bevolking; moderniseren van de ICT-omgeving; bevorderen van de capaciteiten voor het onderzoeken van een plaats delict en verder ontwikkelen van de corruptiebestrijdingsstrategie);
- een ontwikkelingsstrategie voor de Carabinieri aannemen en zorgen voor vooruitgang in de tenuitvoerlegging van de strategie;
- een effectief systeem voor getuigenbescherming (gespecialiseerde eenheid) tot stand brengen en de noodzakelijke garanties bieden aan getuigen dat zij zullen worden beschermd tegen intimidatie en fysieke bedreigingen;
- een cultuur van integriteit en ethische waarden aanmoedigen binnen het gehele ministerie van Binnenlandse Zaken en Politie. gedragsregels en -normen ontwikkelen om misstanden bij de politie te voorkomen en effectief te bestraffen. instrumenten ontwikkelen voor het beoordelen van de doelmatigheid en doeltreffendheid van de politieactiviteiten;
- een gezamenlijk opleidingscentrum voor wetshandhaving (JLETC, Joint Law Enforcement Training Centre) oprichten, teneinde een adequate basisopleiding en gespecialiseerde bijscholing te garanderen, met waar nodig zeer gespecialiseerde opleidingen. Op basis van de werkovereenkomst uit 2012 tussen de Republiek Moldavië en het agentschap van de Europese Unie voor opleiding op het gebied van rechtshandhaving (Cepol), zal het gezamenlijk opleidingscentrum voor wetshandhaving (JLETC, Joint Law Enforcement Training Centre) een nauwe operationele relatie ontwikkelen met Cepol;
- de detentie-omstandigheden binnen de politie verbeteren;
- op basis van beste praktijken van de EU, ervoor zorgen dat er een onafhankelijk toezichthoudend orgaan is om toezicht te houden op de algehele werking van de politie en op de manier waarop alle ambtenaren met politiebevoegdheden hun politietaken uitvoeren.
- het snellereactievermogen van de politie verbeteren.

*Politiesamenwerking en databanken*Prioriteiten voor de korte termijn:

- de geautomatiseerde en gecentraliseerde databanken voor zowel opsporing als vervolging (nationaal e-casemanagementsysteem) verder ontwikkelen, om het risico te vermijden dat strafzaken elkaar overlappen en dat zaken, die vaak een groot geografisch en zelfs internationaal gebied bestrijken, niet met elkaar in verband worden gebracht. Een dergelijk systeem moet idealiter alle facetten bestrijken van de opsporings- en vervolgingsketen, met inbegrip van informatie over ontneming, bevrozing en confiscatie van vermogensbestanddelen;
- het bestaande nationale statistische instrument voor het bepalen van de criminaliteitscijfers en het percentage opgeloste zaken verbeteren. Dit instrument dient effectief te worden ingezet als managementinstrument voor het ontwikkelen van nieuwe beleidsprioriteiten.

Prioriteiten op middellange termijn:

- ervoor zorgen dat de centrale eenheden voor internationale politiesamenwerking (nationale Europol-eenheid en nationaal centraal bureau van Interpol) toegang hebben tot desbetreffende nationale en internationale databanken via één enkele administratieve structuur (centraal aanspreekpunt — SPOC, Single Point of Contact);
- de samenwerking en de gegevensuitwisseling tussen de Republiek Moldavië en Europol (kwalitatief en kwantitatief) opvoeren bij grensoverschrijdende strafzaken;
- een strategische analyse van criminaliteitsverschijnselen, zowel op globaal als op sectoraal niveau, ontwikkelen en deze delen met de bevoegde rechtshandavingsinstanties en Europol;
- meerjarige actieplannen opstellen waarin de operationele prioriteiten van de rechtshandavingsinstanties worden geformuleerd, op basis van de dreigingsevaluatie van de zware en georganiseerde criminaliteit;
- zorgen voor een betere uitwisseling van informatie met de EU en haar lidstaten over terrorisme, illegale migratie, witwassen en financiële zaken.

*Bestrijding van drugs*Prioriteiten voor de korte termijn:

- deelnemen aan het Europees netwerk voor informatie over drugs en drugsverslaving (Reitox) van het Europees Waarnemingscentrum voor drugs en drugsverslaving (EWDD) en aan desbetreffende deskundigenvergaderingen georganiseerd door het EWDD, binnen de grenzen van de beschikbare begrotingsmiddelen;
- uitvoering geven aan een duidelijke taakverdeling voor en coördinatie tussen autoriteiten die gespecialiseerd zijn in het terugdringen van de vraag naar drugs, alsmede autoriteiten die zijn betrokken bij het verminderen van het aanbod van drugs.

Prioriteiten op middellange termijn:

- de coördinatie uitbreiden tot alle aspecten van het drugsbeleid, met inbegrip van sociale en volksgezondheidsaspecten, handhavingmaatregelen, internationale samenwerking en jeugdbeleid;
- het nationale actieplan 2017-2018 voor de tenuitvoerlegging van de nationale strategie voor drugsbestrijding voor de jaren 2011-2018 goedkeuren en uitvoeren.

Mensenhandel

- de nationale strategie voor het voorkomen en bestrijden van mensenhandel voor de jaren 2017-2022, die eveneens het nationale verwijzingsstelsel omvat, goedkeuren en uitvoeren;
- de informatiestroom verder stroomlijnen door het verbeteren van de communicatie en de samenwerking tussen Europol en de nationale multidisciplinaire rechtshandhavingseenheden van de Republiek Moldavië, alsmede tussen deze rechtshandhavingseenheden onderling;
- zorgen voor capaciteitsopbouw in de instellingen voor rechtshandhaving, om de samenwerking met agentschappen van de EU bij het voorkomen en bestrijden van mensenhandel te garanderen.

Bestrijding van seksueel misbruik en seksuele uitbuiting van kinderen

- de capaciteit van de betrokken opsporingseenheid versterken om te pogen minderjarige slachtoffers van seksueel misbruik te identificeren, met name bij kinderpornografie;
- structuren voor de individuele beoordeling van elk minderjarig slachtoffer van seksueel misbruik opzetten met het oog op het inschakelen van specifieke bijstand en ondersteuning;
- voorzien in een speciale vertegenwoordiger voor minderjarige slachtoffers van seksueel misbruik, daar waar dragers van het ouderlijk gezag het kind niet kunnen vertegenwoordigen wegens belangenverstrengeling, of wanneer het kind niet wordt vergezeld door, of gescheiden is van zijn of haar familie;
- passende interventie maatregelen of -programma's beschikbaar stellen voor het beheersen van het individuele risico dat is gekoppeld aan elke voor seksueel misbruik of seksuele uitbuiting van kinderen veroordeelde dader.

*Bestrijding van cybercriminaliteit*Prioriteiten voor de korte termijn:

- de samenwerking versterken met het Europees Centrum voor de bestrijding van cybercriminaliteit (EC3, European Cyber Crime Centre) binnen Europol.

Prioriteiten op middellange termijn:

- investeren in capaciteitsopbouw (onder meer bij strafrechtelijke autoriteiten), knowhow en specialisatie op het gebied van het bestrijden van cybercriminaliteit (gerichte cybercriminaliteitsmaatregelen, bilaterale programma's van justitie en politie);
- de samenwerking ter bestrijding van cybercriminaliteit en seksuele uitbuiting van kinderen versterken door de prioriteiten af te stemmen en de communicatie te stroomlijnen;

- mogelijkheden voor samenwerking verkennen, met name inzake de bescherming van kritieke infrastructuur als omschreven in Richtlijn 2008/114/EG van de Raad ⁽¹⁾, waarbij tevens rekening wordt gehouden met Richtlijn (EU) 2016/1148 van het Europees Parlement en de Raad ⁽²⁾, en de terugkoppeling wordt gemaakt naar de aanpak van hybride dreigingen, voortbouwend op eerdere bijstandsprogramma's voor cyberbestendigheid van de EU en andere donoren;
- de samenwerking voor het verbeteren van cyberbestendigheid en -paraatheid opvoeren: faciliteren van de ontwikkeling van de nationale cyberbeveiligingsstrategie voor de periode na 2020 op basis van een multistakeholderbenadering, opzetten van een nationaal computercrisisteam (CERT), en bevorderen van de totstandbrenging van passende coördinatiekaders en -structuren tussen openbare entiteiten en met de particuliere sector;
- samenwerken om te zorgen voor de tenuitvoerlegging van de vertrouwenwekkende cybermaatregelen van de OVSE die als doel hebben de transparantie en de samenwerking op regionaal en subregionaal niveau te vergroten;
- uitvoering geven aan van het Verdrag van Boedapest, met name wat betreft het procesrecht in het kader van de binnenlandse opsporing, publiek-private samenwerking en internationale samenwerking.

Preventie en bestrijding van corruptie en belangenverstrengeling

Prioriteiten voor de korte termijn:

- ten uitvoer leggen van de wet inzake integriteit;
- ten uitvoer leggen van de wet die van alle betrokken ambtenaren vereist dat zij verklaringen betreffende hun eigen vermogen en dat van hun naaste verwanten verstrekken en opgave doen van mogelijke belangenconflicten wat betreft hun eigen belangen of die van hun naaste verwanten, en waarborgen van een doeltreffende uitvoering van de handhavingprocedure. De juistheid van de inhoud van de verklaringen omtrent vermogen en potentiële belangenverstrengeling dient te worden beoordeeld door de nationale instantie voor de integriteitsbewaking (NIA, National Integrity Authority) en hiermee verband houdende strafrechtelijke onderzoeken dienen uitgevoerd te worden door het nationaal centrum voor corruptiebestrijding (NAC, National Anti-corruption Centre). De beoordelingen dienen op adequate wijze geprioriteerd te worden en in eerste instantie gericht te zijn op verklaringen van hooggeplaatste personen, met inbegrip van rechters en openbaar aanklagers;
- zorgen voor voldoende navorsing van verdachte verklaringen en systematisch opleggen van sancties (boetes, disciplinaire maatregelen, enz.) in geval van valse of te laat ingediende verklaringen, of bij het nalaten van het aangeven van vermogen. De bewijslast van de herkomst van het geld of de vermogensbestanddelen ligt bij de functionaris. Doorgaan met het openbaar maken van vermogensbestanddelen;
- zorgen voor de geleidelijke overgang naar het online indienen van verklaringen;
- zorgen voor het volwaardig functioneren van de NIA;
- transparante, op verdienste gebaseerde en professionele benoemingsmechanismen voor de Raad voor de integriteitsbewaking, het bestuur en de integriteitsinspecteurs van de NIA ontwikkelen, teneinde ervoor te zorgen dat de NIA onafhankelijk is en gevrijwaard blijft van enige politieke beïnvloeding. Ervoor zorgen dat de NIA toegang heeft tot de benodigde registers, inclusief overheids- en privéregisters, met het oog op de doelmatige controle van bezittingen en persoonlijke belangen;
- ervoor zorgen dat het maatschappelijk middenveld vertegenwoordigd is in de Raad voor de integriteitsbewaking;
- de wet betreffende evenredige, afschrikkende sancties voor corruptie en witwasdelicten aannemen;
- een begin maken met de daadwerkelijke uitvoering van de nieuwe integriteits- en anticorruptiestrategie als een strategisch instrument voor het voorkomen en verminderen van corruptie in overeenstemming met de waarden en normen van de EU. de capaciteiten van de monitoringgroep voor de uitvoering van de nationale integriteits- en anticorruptiestrategie versterken in nauwe samenwerking met het parlement, de regering, de rechterlijke macht, de particuliere sector en het maatschappelijk middenveld;
- zorgen voor een doeltreffende samenwerking met en bijstand aan de betrokken instellingen en organen van de EU, waaronder het Europees Bureau voor fraudebestrijding (OLAF), voor controles en inspecties ter plaatse met betrekking tot het beheer en de controle op de besteding van EU-gelden, overeenkomstig de geldende regels en procedures.

⁽¹⁾ Richtlijn 2008/114/EG van de Raad van 8 december 2008 inzake de identificatie van Europese kritieke infrastructuren, de aanmerking van infrastructuur als Europese kritieke infrastructuur en de beoordeling van de noodzaak de bescherming van dergelijke infrastructuur te verbeteren (PB L 345 van 23.12.2008, blz. 75).

⁽²⁾ Richtlijn (EU) 2016/1148 van het Europees Parlement en de Raad van 6 juli 2016 houdende maatregelen voor een hoog gemeenschappelijk niveau van beveiliging van netwerk- en informatiesystemen in de Unie (PB L 194 van 19.7.2016, blz. 1).

Prioriteiten op middellange termijn:

- werk maken van een beter mechanisme voor coördinatie en samenwerking ten behoeve van de corruptiebestrijding tussen corruptiebestrijdingsinstanties, zoals het NAC, de NIA, de procureur-generaal, de dienst voor interne bescherming en corruptiebestrijding van het ministerie van Binnenlandse Zaken (MIA) en de inlichtingen- en veiligheidsdienst;
- een effectief mechanisme opzetten voor de coördinatie inzake de bestrijding van corruptie, witwassen en terrorismefinanciering binnen het openbaar bestuur op regeringniveau;
- de rol van het NAC bij corruptiebestrijding versterken met het oog op het boeken van concrete resultaten. Ervoor zorgen dat het beschikt over voldoende budget en personeel, duidelijke verantwoordelijkheden, voldoende bevoegdheden en de benodigde autonomie en dat het wordt beschermd tegen oneigenlijke politieke invloeden en goed samenwerkt met andere rechtshandavingsinstanties die zijn betrokken bij de corruptiebestrijding, met name het bureau voor corruptiebestrijding van het Openbaar Ministerie;
- bewustzijn blijven creëren over de verschillende typen en verschijningsvormen van corruptie en hoe deze te voorkomen. Er dienen op gezette tijden voorlichtingscampagnes georganiseerd te worden. Communicatiemiddelen en -strategieën dienen te worden toegespitst op de doelgroep en het effect ervan dient geregeld te worden geëvalueerd;
- het systeem voor het onderzoek naar en de vervolging van hooggeplaatste functionarissen in corruptiezaken verbeteren, waardoor wordt gezorgd voor transparante en onpartijdige gerechtelijke procedures, door onder meer voorwaarden te scheppen voor een open mediaverslaggeving. In dit verband dient het bureau voor corruptiebestrijding van het Openbaar Ministerie zich toe te spitsen op corruptie door hooggeplaatste personen en dienen de capaciteiten in de bestrijding van corruptie door hooggeplaatste personen versterkt te worden;
- meer tastbare resultaten behalen op het gebied van corruptiebestrijding door de prestaties van de corruptiebestrijdingsdiensten te verbeteren, door middel van effectievere sancties en daadwerkelijke veroordelingen, vooral ten aanzien van hooggeplaatste functionarissen;
- de wetgeving wijzigen teneinde het mandaat van het bureau voor corruptiebestrijding van het Openbaar Ministerie te beperken tot corruptie door hooggeplaatste personen, en andere corruptiezaken die door het NAC zijn onderzocht, door te geven aan gewone aanklagers;
- een uitgebreid en samenhangend wetgevingskader ontwikkelen en bevorderen om de integriteit binnen de overheidssector aan te moedigen;
- een grondig onderzoek naar de bankfraudes verrichten, met als doel het terugwinnen van onvreemd kapitaal, en geregeld op transparante wijze verslag doen van de geboekte vooruitgang in het onderzoek;
- de belangrijkste resultaten van het lopende tweede-faseonderzoek door Kroll delen met de EU, onder de met Kroll overeengekomen voorwaarden, zonder verdere onderzoeken en de ontneming van vermogensbestanddelen in gevaar te brengen;
- zorgen voor de interoperabiliteit van het e-integriteitssysteem met alle overheids- en privéregisters die nodig zijn voor de doelmatige controle van bezittingen en persoonlijke belangen;
- verder uitvoering geven aan het systeem voor institutionele integriteitsbeoordeling door het NAC en voor corruptierisicomanagement door openbare instellingen.

*Bestrijding van witwassen, financiering van terrorisme en financiële misdrijven*Prioriteiten voor de korte termijn:

- de wetgeving in overeenstemming brengen met de 4e richtlijn inzake het witwassen van geld en de financiering van terrorisme;
- de technische en operationele capaciteiten van de financiële inlichtingendienst vergroten om op doeltreffende wijze alle taken op het gebied van de bestrijding van het witwassen van geld en terrorismefinanciering (AML, Anti-Money Laundering/CFT, Countering Terrorism Financing) uit te voeren, met name wat betreft het verbeteren van de financiële inlichtingen;
- de financiële inlichtingendienst dient op steeds grotere schaal en op proactieve wijze beschuldigingen van witwassen van geld en terrorismefinanciering aan te pakken, te beginnen bij instanties met rapportageverplichting die systematisch verdachte transacties rapporteren, die dienen te worden bestraft ingeval de rapportageplicht niet wordt nageleefd;
- het systeem van preventieve bevrozing versterken door de betrokken rapporterende entiteiten de bevoegdheid te geven om verdachte financiële transacties op te schorten;
- een nationale dienst voor het ontnemen van vermogensbestanddelen oprichten die, door middel van een geïntensiverde samenwerking, ertoe bijdraagt dat uit criminaliteit verkregen vermogensbestanddelen in de hele EU zo snel mogelijk worden opgespoord.

Prioriteiten op middellange termijn:

- uitvoering geven aan een overkoepelend beleid of overkoepelende strategie voor financiële misdrijven en financiële recherche, ten behoeve van alle betrokken autoriteiten, met inbegrip van het Openbaar Ministerie, met de bedoeling complexe en langdurige onderzoeken naar financiële misdrijven te versnellen. Parallele financiële recherche en op inlichtingen gebaseerd politiewerk in de strategie integreren, zodat proactieve handhavingsmaatregelen genomen kunnen worden op grond van gegevensanalyses;
- een robuust wetgevingskader voor de bestrijding van het witwassen van geld en het financieren van terrorisme bevorderen en implementeren, dat in overeenstemming is met de resoluties van de VN-Veilighedsraad en de aanbevelingen van de financiële actiegroep witwassen (FATF, Financial Action Task Force) en strookt met de resultaten van de wederzijdse evaluaties in het kader van Moneyval;
- uitvoering geven aan robuuste en ambitieuze wetgeving inzake de inbeslagneming en confiscatie van vermogensbestanddelen, die verder reikt dan de minimumnormen die op EU-niveau zijn vastgesteld en dus bijvoorbeeld eveneens bepalingen bevat omtrent confiscatie zonder veroordeling (of civielrechtelijke confiscatie).
- de operationele samenwerking inzake confiscatie, het ontnemen van vermogensbestanddelen en vermogensbeheer bevorderen door middel van een doeltreffende communicatie en uitwisseling van beste praktijken tussen het bureau voor het ontnemen van vermogensbestanddelen van de Republiek Moldavië en de EU;
- de operationele samenwerking tussen de diensten en eenheden van de financiële inlichtingen, politie, financiële inspectie, belastingen en douane bevorderen via interoperabiliteit en gegevensuitwisseling (bijvoorbeeld op basis van op maat gesneden overeenkomsten over gegevensuitwisseling). Ter bevordering van de operationele samenwerking tussen diensten, dienen er verbindingsfunctionarissen aangesteld te worden. Het tijdelijk uitwisselen van personeel voor opleidingsdoeleinden dient overwogen te worden;
- opleidingscurricula opstellen in samenwerking met het gezamenlijk opleidingscentrum voor rechtshandhaving (cf. supra), met een duidelijke accreditatieprocedure voor rechercheurs en analisten van financiële misdrijven, alsmede collega's met andere werkterreinen aanmoedigen en in staat stellen om deel te nemen aan opleidingen op het gebied van financiële recherche. Het belang van financiële recherche moet voldoende tot uiting komen in de opleiding van onderzoekers, aanklagers en rechters;
- richtsnoeren en instructies ontwikkelen voor instanties met een verslagleggingsplicht die systematisch verdachte transacties rapporteren, teneinde de doeltreffendheid van de tenuitvoerlegging van de nationale wetgeving ter bestrijding van het witwassen van geld en het financieren van terrorisme te bevorderen.

*Samenwerking inzake migratie, asiel en grensbeheer**Migratie en asiel*Prioriteiten voor de korte termijn:

- doorgaan met de tenuitvoerlegging van de overnameovereenkomst tussen de EU en de Republiek Moldavië, en met de bijstandverlening aan de re-integratie van burgers van de Republiek Moldavië;
- doorgaan met het verstrekken van informatie om de rechten en plichten van het visumvrij reizen te verduidelijken, waaronder informatie over de regelgeving inzake de toegang tot de arbeidsmarkt van de EU (onder meer via de portaalwebsite van de EU over immigratie), het EU-kader inzake legale migratie (richtlijnen inzake de voorwaarden voor toegang en verblijf van bepaalde categorieën onderdanen van derde landen) en over de aansprakelijkheid in geval van misbruik van de rechten uit hoofde van de visumvrijstelling, alsmede over de rechten en plichten in verband met de gezondheidszorgsystemen van de lidstaten van de EU;
- doorgaan met de ontwikkeling van een praktische samenwerking in het kader van het mobiliteitspartnerschap tussen de EU en de Republiek Moldavië.

Prioriteiten op middellange termijn:

- de samenwerking binnen het mobiliteitspartnerschap tussen de EU en de Republiek Moldavië stimuleren en bevorderen door middel van actieve deelname van de EU-lidstaten, met bijzondere aandacht voor migratie en ontwikkeling;
- de bestaande infrastructuur (inclusief detentiecentra) en de personeelsbezetting van de bevoegde organen versterken om de daadwerkelijke terugkeer van illegaal verblijvende onderdanen van derde landen en/of onderdanen van derde landen op doorreis vanuit het grondgebied van de Republiek Moldavië te garanderen, alsmede ervoor zorgen dat de mensenrechten van immigranten in administratieve detentie worden nageleefd;
- het bestaande integratiekader blijven versterken door middel van integratiecentra;

- de activiteiten van het bureau voor migratie en asiel versterken als hoofdverantwoordelijke in het systeem voor de administratie en beheersing van migratiestromen, door: 1) het wetgevingskader, de opvangvoorwaarden en de documentatie van buitenlanders te versterken, 2) de regionale diensten in de strijd tegen het illegaal verblijf van buitenlanders en voor het tellen van buitenlanders te versterken, 3) de infrastructuur, alsmede het toewijzen van de benodigde financiële en personele middelen, te verbeteren;
- het systeem van gegevensverzameling en -analyse inzake migratiestromen en asiel verder versterken door het uitgebreide migratieprofiel te actualiseren en regelmatig beoordelingsverslagen en risicoanalyserapportages op het gebied van migratie en asiel op te stellen;
- door te gaan met de effectieve tenuitvoerlegging van de wetgeving inzake asiel, die een solide kader vormt voor het beschermen van degenen die internationale bescherming nodig hebben, waardoor de infrastructuur van het opvangcentrum wordt versterkt;
- de ambtenaren, werknemers van het ministerie van Binnenlandse Zaken, rechters en magistraten opleiden op het gebied van asiel en migratie;
- een geïntegreerde benadering van de diaspora nastreven en de capaciteiten van nationale en lokale autoriteiten inzake diasporagerelateerde aangelegenheden consolideren;
- meer effectieve manieren ter bevordering van circulaire migratie ontwikkelen.

Grensbeheer

Prioriteiten voor de korte termijn:

- het grensbeheer verder versterken, het hoge niveau van grenscontroles en grensbewaking in stand houden en zorgen voor de uitbreiding en verbetering van permanente en mobiele videobewakingssystemen;
- het gezamenlijke grensbeheer aan de grens tussen de EU en de Republiek Moldavië intensiveren, onder meer door middel van gezamenlijke grenscontrole en informatie-uitwisseling (ook vóór aankomst).

Prioriteiten op middellange termijn:

- blijven voorzien in adequate infrastructuur, technische uitrusting, IT-systemen en financiële en personele middelen, overeenkomstig de strategie voor geïntegreerd grensbeheer (IBM, Integrated Border Management) en bijbehorend actieplan van de Republiek Moldavië;
- de samenwerking op het gebied van grensbeheer met het Europees Grens- en kustwachtagentschap (Frontex) verder versterken;
- het grenscoördinatiesysteem op nationaal niveau versterken;
- het situatiebeeld op nationaal en lokaal niveau actualiseren door de risico- en informatieanalyse en de informatie-uitwisseling met nationale en internationale partners te versterken.

Juridische samenwerking

Prioriteiten op middellange termijn:

- de samenwerking tussen de Republiek Moldavië en Eurojust (kwalitatief en kwantitatief) opvoeren bij grensoverschrijdende strafzaken;
- de justitiële samenwerking in burgerlijke en handelszaken verder versterken door:
  - = toetreding tot en tenuitvoerlegging van multilaterale overeenkomsten inzake justitiële samenwerking in burgerlijke zaken, in het bijzonder het Verdrag van 1970 inzake de verkrijging van bewijs in het buitenland in burgerlijke en in handelszaken;
  - = toetreding tot en tenuitvoerlegging van multilaterale overeenkomsten inzake de bescherming van kinderen, in het bijzonder de overeenkomsten van de Haagse Conferentie voor internationaal privaatrecht op het gebied van familierecht;
  - = voorbereiding op de toetreding tot en tenuitvoerlegging van het Verdrag van 1996 inzake de bevoegdheid, het toepasselijke recht, de erkenning, de tenuitvoerlegging en de samenwerking op het gebied van ouderlijke verantwoordelijkheid en maatregelen ter bescherming van kinderen, in het bijzonder door een evaluatie van de nationale capaciteiten en middelen;

- de justitiële samenwerking in strafzaken opvoeren door de toetreding tot en de tenuitvoerlegging van de desbetreffende verdragen, in het bijzonder die van de Raad van Europa.

2.5. Handel en daarmee verband houdende aangelegenheden (DCFTA)

De diepe en brede vrijhandelsruimte beslaat een groot deel van de associatieovereenkomst. Het ligt derhalve in de lijn der verwachting dat de tenuitvoerlegging van dit deel, uiteengezet in titel V (Handel en daarmee verband houdende aangelegenheden) van de overeenkomst, een prioriteit toebedeeld zal krijgen die evenredig is aan het belang dat eraan wordt toegekend in de algemene context van de associatieovereenkomst en in het kader van de betrekkingen tussen de EU en de Republiek Moldavië.

Handel in goederen

De partijen werken, met name door onderling overleg, samen aan de tenuitvoerlegging van de bepalingen inzake markttoegang voor goederen, waaronder energie, waarbij de aandacht wordt toegespitst op de volgende punten:

Prioriteiten voor de korte termijn:

- verdere verbeteringen op het gebied van de handelsbalansstatistieken tot stand brengen om ervoor te zorgen dat de partijen het antiontwijkingsmechanisme correct blijven toepassen;
- samenwerken bij de tenuitvoerlegging van het stappenplan voor de verbetering van het concurrentievermogen in de Republiek Moldavië;
- informatie uitwisselen over ontwikkelingen op het gebied van markttoegang in de Republiek Moldavië en het Moldavische beleid inzake markttoegang;
- maatregelen uitvoeren teneinde het ondernemingsklimaat voor ondernemers te verbeteren.

Prioriteiten op middellange termijn:

- de exportcapaciteit van de Republiek Moldavië vergroten, onder meer door ondernemersspecifieke, financiële en niet-financiële steunprogramma's (subsidies) ter ontwikkeling van de export op te zetten;
- de samenwerking tussen de EU en de Republiek Moldavië versterken in het proces ter voorbereiding en uitvoering van wetgeving die mogelijk vereist is voor de tenuitvoerlegging van de DCFTA-bepalingen;
- douanerechten op goederen van oorsprong uit de EU afschaffen overeenkomstig bijlage XV-D bij de associatieovereenkomst;
- zorgen voor de naleving van de handelsgerelateerde energiebepalingen;
- uitvoering geven aan de exportgerelateerde onderdelen voor 2018-2020 van de nationale strategie voor het bevorderen van de export en het aantrekken van investeringen voor 2016-2020, met inbegrip van een tussentijdse beoordeling van deze strategie in 2018.

Technische voorschriften, normalisatie en hieraan gerelateerde infrastructuur

De partijen werken samen met het oog op de naleving van de technische voorschriften van de EU, de EU-procedures inzake normalisatie, metrologie, accreditatie en conformiteitsbeoordeling, alsmede het EU-systeem voor markttoezicht, als bedoeld in de associatieovereenkomst en met name in het DCFTA-deel.

Deze voorbereidingen hebben onder meer betrekking op de volgende punten:

Prioriteiten voor de korte termijn:

- informatie uitwisselen over het nakomen van de toezegging tot het aanpassen van nationale wetgeving aan het acquis van de Unie, zoals uiteengezet in desbetreffende bijlagen bij de overeenkomst, en over de handhaving daarvan;
- de administratieve capaciteiten van de betrokken overheidsorganen, -instellingen en -instanties versterken.

Prioriteiten op middellange termijn:

- de infrastructuur voor het beheer van technische voorschriften, procedures inzake normalisatie, metrologie, accreditatie en conformiteitsbeoordeling en het systeem voor markttoezicht ontwikkelen en moderniseren, met inbegrip van de totstandbrenging van een nationaal informatiesysteem;
- de samenwerking opvoeren met EU-organisaties zoals CEN, Cenelec, ETSI, Euramet, EA, Welmec;
- informatie uitwisselen over andere relevante aspecten van de plannen van de Republiek Moldavië op het gebied van technische handelsbelemmeringen en over de toepasselijke termijnen;
- een diepgaande campagne/actie met het oog op het voorlichten, begeleiden en adviseren van bedrijven in de Republiek Moldavië ontwerpen en uitvoeren, in samenwerking met organen die de particuliere sector in de Republiek Moldavië vertegenwoordigen, met als doel een beter begrip te creëren van de in de EU geldende productvoorschriften en vereisten voor het op de markt brengen van producten;
- samenwerken bij de voorbereiding van de overeenkomst betreffende conformiteitsbeoordeling en aanvaarding van industrieproducten (OCA).

Sanitaire en fytosanitaire maatregelen

De partijen werken samen om de sanitaire en fytosanitaire (SPS, Sanitary and Phytosanitary) normen voor levensmiddelen en diervoeders en de wetgeving en praktijken in de Republiek Moldavië op het gebied van plantgezondheid en gezondheid en welzijn van dieren, meer in overeenstemming te brengen met die van de EU, zoals bepaald in desbetreffende bijlagen bij de associatieovereenkomst. Deze samenwerking heeft onder meer betrekking op de volgende punten:

Prioriteiten voor de korte termijn:

- de import- en exportcertificering van agrovoedingsproducten vereenvoudigen;
- de voedselveiligheidsstrategie voor 2017-2022 ontwikkelen en uitvoeren;
- de samenwerking tussen het nationaal agentschap voor voedselveiligheid en het ministerie van Landbouw opvoeren, teneinde wetswijzigingen op SPS-gebied voor te bereiden, aan te nemen en ten uitvoer te leggen;
- de administratieve capaciteit versterken door opleidingen voor personeelsleden in de bevoegde overheids- en uitvoerende organen en agentschappen te organiseren met het oog op de voorbereiding en uitvoering van wetgeving die conform de wetgeving van de EU is;
- voorlichtingscampagnes organiseren met desbetreffende agentschappen, ondernemingen en ngo's inzake de vereisten voor toegang tot de EU-markt en met maatschappelijke organisaties inzake de consumentenaspecten van de veiligheid van levensmiddelen en diervoeders;
- een internationaal erkende accreditatie van alle bij officiële controles betrokken laboratoria verkrijgen met het oog op het voldoen aan exportvoorschriften op SPS-gebied, en de dier- en plantgezondheid en voedselveiligheid op de interne markt van de Republiek Moldavië versterken.

Prioriteiten op middellange termijn:

- de capaciteiten van het nationaal agentschap voor voedselveiligheid reorganiseren en ontwikkelen op basis van de bepalingen van de toekomstige nieuwe voedselveiligheidsstrategie 2017-2022;
- de laatste hand leggen aan de uitvoering van de huidige voedselveiligheidsstrategie van de Republiek Moldavië, met bijzondere aandacht voor de kwaliteit van de wetgeving en de handhavingcapaciteit, en alle vastgestelde tekortkomingen aanpakken;
- nationale wetten aanpassen aan het acquis van de Unie zoals vermeld in de desbetreffende bijlagen bij de overeenkomst, en zorgen voor de effectieve tenuitvoerlegging en handhaving daarvan;
- de infrastructuur en de hieraan gerelateerde capaciteit die noodzakelijk is voor de tenuitvoerlegging van de wetgeving — in het bijzonder die inzake de gezondheid van dieren en planten, laboratoria voor voedselveiligheid en grensinspectieposten — verder verbeteren overeenkomstig de vereisten van de EU;
- de laatste hand leggen aan de werkzaamheden voor het opzetten van een systeem voor vroegtijdige waarschuwing voor levensmiddelen en diervoeders, diergezondheid en de gezondheid en veiligheid van planten.

Douane en handelsbevordering

De partijen werken samen om de wetgeving van de Republiek Moldavië in overeenstemming te brengen met het recht van de EU, de EU-douaneblauwdrukken en de internationale normen als vermeld in hoofdstuk 5 en de desbetreffende bijlagen bij de associatieovereenkomst. Deze samenwerking heeft onder meer betrekking op de volgende punten:

Prioriteiten voor de korte termijn:

- de wetgeving van de Republiek Moldavië aanpassen aan het EU-douanewetboek;
- doorgaan met de uitvoering van het strategische kader voor douanesamenwerking;
- doorgaan met de modernisering van de douanediensdiensten en de infrastructuur daarvoor, en met de organisatie van opleidingen voor het personeel, met name ter bevordering van een servicegerichte en corruptievrije cultuur in de Republiek Moldavië;
- een stappenplan opstellen met het oog op de toetreding van de Republiek Moldavië tot de overeenkomst betreffende een gemeenschappelijke regeling inzake douanevervoer, en een projectteam opzetten;
- maatregelen ter bestrijding van fraude en ter voorkoming van illegale handel, waaronder die in accijnsproducten, opvoeren, met name door een nauwere samenwerking op grond van het protocol inzake wederzijdse administratieve bijstand in douanezaken;
- zorgen voor de effectieve handhaving van de wetgeving van de Republiek Moldavië inzake de bescherming van geografische aanduidingen en intellectuele-eigendomsrechten, en voorzien in een passende opleiding voor douaneambtenaren op dit gebied.

Prioriteiten op middellange termijn:

- regelgeving opstellen voor de uitvoering van het nieuwe douanewetboek;
- het systeem van geautoriseerde marktdeelnemers van de Republiek Moldavië afstemmen op dat van de EU, met het vooruitzicht op wederzijdse erkenning;
- de wetgeving aanpassen en de voorwaarden scheppen om de toetreding van de Republiek Moldavië tot de overeenkomst betreffende een gemeenschappelijke regeling inzake douanevervoer mogelijk te maken;
- de douaneprocedures verder vereenvoudigen en moderniseren en zorgen voor de effectieve uitvoering ervan;
- samenwerken inzake op risico-inschatting gebaseerde douanecontroles en relevante informatie uitwisselen die bijdraagt tot verbeteringen op het gebied van risicobeheer en veiligheid van de toeleveringsketens, tot de facilitering van de legale handel, alsmede tot de veiligheid en de beveiliging van ingevoerde, uitgevoerde of doorgevoerde goederen;
- de procedures opvoeren voor een snelle toetreding tot en tenuitvoerlegging van het protocol bij het WHO-Kaderverdrag inzake tabaksontmoediging, teneinde de illegale handel in tabaksproducten uit te bannen.

Oorsprongsregels

De partijen werken samen aan de tenuitvoerlegging van de oorsprongsregels, zoals uiteengezet in het protocol bij de associatieovereenkomst en voortvloeiend uit de toetreding van de Republiek Moldavië tot de Regionale Conventie betreffende de pan-Euromediterrane preferentiële oorsprongsregels. Deze samenwerking heeft onder meer betrekking op de volgende punten:

Prioriteiten voor de korte termijn:

- de huidige procedures die de douanediensdiensten van de Republiek Moldavië toepassen bij de certificering en controle van de oorsprong van goederen, bespreken en, indien noodzakelijk, opnieuw bezien.

Prioriteiten op middellange termijn:

- de Republiek Moldavië helpen bij de uitvoering van de verplichtingen die voortvloeien uit de toetreding tot de Conventie;
- voorzien in opleidingen voor de douanediensdiensten van de Republiek Moldavië inzake de certificering en controle van de preferentiële oorsprong.

Vestiging, handel in diensten en elektronische handel

De partijen zetten hun dialoog voort over vestiging, handel in diensten en elektronische handel, overeenkomstig de betrokken bepalingen in de associatieovereenkomst. Zij voeren de verplichtingen uit die zij zijn aangegaan op dienstengebied, zoals bepaald in de betrokken bijlagen bij de associatieovereenkomst. Deze samenwerking heeft onder meer betrekking op de volgende punten:

Prioriteiten voor de korte termijn:

- voorzien in opleiding en voldoende administratieve capaciteit om de afstemming van de wetgeving tot stand te kunnen brengen;
- ervoor zorgen dat op gezette tijden informatie wordt uitgewisseld over de beoogde of lopende wetgevingsactiviteiten op terreinen die in aanmerking komen voor afstemming en met het oog hierop een dialoog voeren;
- ervoor zorgen dat het wetgevingskader voor diensten en vestiging in de Republiek Moldavië de rechten en plichten weerspiegelt, en de effectieve uitvoering mogelijk maakt van de verplichtingen inzake markttoegang die voortvloeien uit de DCFTA.

Betalings- en kapitaalverkeer

De partijen zetten hun dialoog over kapitaal- en betalingsverkeer voort, met name om de naleving van alle bestaande verplichtingen uit hoofde van de associatieovereenkomst te bewaken.

Overheidsopdrachten

De partijen werken samen aan de uitvoering, door de Republiek Moldavië, van het hoofdstuk over overheidsopdrachten van de associatieovereenkomst en de hieraan gerelateerde hervormingen. Deze samenwerking heeft onder meer betrekking op de volgende punten:

Prioriteiten voor de korte termijn:

- de harmonisatie van het wettelijk en institutioneel kader voor overheidsopdrachten van de Republiek Moldavië coördineren met de Europese Commissie;
- tijdig nauwkeurige informatie verstrekken over de ontwikkelingen in de wetgeving van de Republiek Moldavië, in het bijzonder met betrekking tot het geplande wetgevingswerk inzake beleid en handhaving ten aanzien van overheidsopdrachten, en over de ontwikkeling van het institutionele bestel;
- verder werk maken van de uitvoering van de strategie voor overheidsopdrachten van de Republiek Moldavië, waarbij wordt gezorgd voor een goed functionerend, concurrerend, verantwoordingsplichtig en transparant systeem voor overheidsopdrachten dat vertrouwen van de burgers van de Republiek Moldavië en de internationale gemeenschap in het aanbestedingsproces schept en waarborgt;
- wetgeving inzake overheidsopdrachten betreffende nutsbedrijven, concessies en publiek-private partnerschappen vaststellen en uitvoeren overeenkomstig de desbetreffende wetgeving van de EU;
- ervoor zorgen dat het onafhankelijke nationale bureau voor klachten en geschillenbeslechting over voldoende administratieve capaciteit beschikt om in doeltreffende rechtsmiddelen te voorzien, overeenkomstig de betrokken wetgeving van de EU;
- de benodigde vaardigheden en administratieve capaciteit ontwikkelen bij de organen die verantwoordelijk zijn voor het toezicht op de uitvoering van het beleid inzake overheidsopdrachten;
- het systeem van rechtsmiddelen in overeenstemming brengen met het Europees acquis inzake de normen voor onafhankelijkheid, rechtschapenheid en transparantie, op grond waarvan klachten vlot en competent moeten worden afgehandeld;
- de benodigde vaardigheden en administratieve capaciteit ontwikkelen om de doelmatigheid van het aanbestedingsproces te stimuleren, met inbegrip van die aspecten die kunnen bijdragen tot een slimme, duurzame en inclusieve economische groei van de Republiek Moldavië.

Prioriteiten op middellange termijn:

- doorgaan met de uitvoering van de strategie voor overheidsopdrachten van de Republiek Moldavië;
- zorgen voor de hervorming van het nationale systeem voor overheidsopdrachten door middel van de geleidelijke afstemming op het desbetreffende en geactualiseerde wetgevingskader van de EU en zorgen voor een passende uitvoering en handhaving daarvan;

- regels inzake overheidsopdrachten voor openbare ondernemingen opstellen overeenkomstig normen en beste praktijken van de EU;
- de implementatie van e-aanbesteding voortzetten en de functionaliteiten van het desbetreffende IT-instrument verbeteren;
- het opzetten van aankoopcentrales in overweging nemen en ervoor zorgen dat alle contracterende autoriteiten en entiteiten voldoende geschikt personeel hebben en over de benodigde middelen beschikken voor het uitvoeren van hun activiteiten.

Intellectuele-eigendomsrechten

De partijen werken samen om de wetgeving van de Republiek Moldavië in overeenstemming te brengen met de wetgeving van de EU en de internationale normen inzake de bescherming van intellectuele-eigendomsrechten, en zij zien erop toe dat alle intellectuele-eigendomsrechten, met inbegrip van geografische aanduidingen, daadwerkelijk worden beschermd zoals bepaald in de associatieovereenkomst. Deze samenwerking heeft onder meer betrekking op de volgende punten:

Prioriteiten voor de korte termijn:

- maatregelen nemen om het publiek meer bewust te maken van de bescherming van intellectuele eigendom en zorgen voor een effectieve dialoog met de houders van rechten;
- zorgen voor de juiste tenuitvoerlegging en handhaving van nationale wetgeving conform EU-normen op dit terrein, ook wat betreft de bescherming van geografische aanduidingen, en instrumenten ontwikkelen voor het toezicht op de tenuitvoerlegging en handhaving van de intellectuele-eigendomsrechten uit hoofde van de associatieovereenkomst;
- voorzien in passende opleiding over de bescherming van geografische aanduidingen ten behoeve van ambtenaren van de bevoegde overheidsdiensten en leden van de rechterlijke macht.

Prioriteiten op middellange termijn:

- ervoor zorgen dat de houders van rechten van beide partijen kunnen rekenen op een adequaat en doeltreffend beschermingsniveau van hun intellectuele-eigendomsrechten en dat adequate maatregelen zijn genomen om deze rechten te handhaven;
- de handhavingscapaciteit van de bevoegde overheidsorganen en uitvoerende agentschappen, met inbegrip van de douanediens ten van de Republiek Moldavië, versterken en op gezette tijden verslag uitbrengen over de stand van zaken met betrekking tot de administratieve capaciteit;
- ervoor zorgen dat er een passend wetgevingskader is om de toegang tot de rechter voor de houders van rechten te garanderen, en dat er straffen voorhanden zijn die daadwerkelijk kunnen worden uitgevoerd;
- de betrokken institutionele structuren consolideren; dit geldt ook voor het nationaal agentschap voor intellectuele eigendom en de auteursrechtenorganisaties; de samenwerking met de autoriteiten van derde landen, organisaties voor collectief beheer en brancheorganisaties versterken;
- uitvoering geven aan de normen die zijn opgenomen in de Handhavingsrichtlijn 2004/48/EG van het Europees Parlement en de Raad ⁽¹⁾ en Verordening (EU) nr. 608/2013 van het Europees Parlement en de Raad ⁽²⁾;
- doeltreffende maatregelen nemen met het oog op de bestrijding van namaak en piraterij en zorgen voor de effectieve uitvoering van de handhavingswetgeving en de straffen voor inbreuken op de intellectuele-eigendomsrechten op basis van de betrokken nationale strategie tot 2020, en op gezette tijden rapportages uitbrengen die zijn gebaseerd op tastbare en meetbare doelen en gegevens.

Mededinging

De partijen werken samen aan de uitvoering van het hoofdstuk van de associatieovereenkomst over mededinging en de hiermee gepaard gaande hervormingen. Deze samenwerking heeft onder meer betrekking op de volgende punten:

Prioriteiten op middellange termijn:

- ervoor zorgen dat het institutionele kader en de administratieve capaciteit van de Republiek Moldavië een onpartijdige en effectieve tenuitvoerlegging van de mededingingswetgeving garanderen en een gelijk speelveld voor alle economische actoren scheppen;

⁽¹⁾ Richtlijn 2004/48/EG van het Europees Parlement en de Raad van 29 april 2004 betreffende de handhaving van intellectuele-eigendomsrechten (PB L 157 van 30.4.2004, blz. 45).

⁽²⁾ Verordening (EU) nr. 608/2013 van het Europees Parlement en de Raad van 12 juni 2013 inzake de handhaving van intellectuele-eigendomsrechten door de douane en tot intrekking van Verordening (EG) nr. 1383/2003 van de Raad (PB L 181 van 29.6.2013, blz. 15).

- de dialoog versterken over de ervaring die is opgedaan met wetshandhaving op mededingingsgebied, alsmede over andere aan mededinging gerelateerde wetgevingsontwikkelingen, onder meer door te voorzien in opleiding voor de autoriteiten en ad-hocadvies van deskundigen over de algemene handhaving van staatssteunregels.

Transparantie

De partijen besteden bijzondere aandacht aan de volgende punten:

Prioriteiten voor de korte termijn:

- een communicatiestrategie voor de regering ontwikkelen en kernthema's afbakenen om de communicatie-inspanningen van de overheid op toe te spitsen;
- de strategische-planningscapaciteiten van het communicatiebureau van de regering versterken;
- beste praktijken en ervaringen betreffende transparante beleidsvorming bespreken, met name door het maatschappelijk middenveld bij de beleidsdialoog te betrekken;
- informatie uitwisselen en voorzien in passende opleidingen, onder meer op het gebied van communicatiemechanismen en overleg met belanghebbenden;
- seminars en andere evenementen voor een breder publiek organiseren, waarop de tenuitvoerlegging van de associatie-overeenkomst en het proces van aanpassing van de wet- en regelgeving worden toegelicht.

Prioriteiten op middellange termijn:

- de verplichtingen inzake transparantie van handelsgerelateerde beleidsvorming in acht nemen en beoordelen welke mechanismen hiertoe eventueel moeten worden ingevoerd;
- de bij wet verleende gratis en eenvoudige toegang tot overheidsinformatie bevorderen.

Handel en duurzame ontwikkeling

De partijen zetten hun dialoog en werkzaamheden voort over de kwesties die worden beschreven in het desbetreffende hoofdstuk van de associatieovereenkomst. Deze werkzaamheden hebben onder meer betrekking op de volgende punten:

Prioriteiten op korte en middellange termijn:

- uitwisselen van informatie over de uitvoering van het relevante binnenlandse beleidskader of van internationale verplichtingen met betrekking tot duurzame ontwikkeling;
- de effectieve uitvoering bespreken van de op grond van dit hoofdstuk aangevane verplichtingen inzake de betrokkenheid van belanghebbenden en de dialoog met het maatschappelijk middenveld;
- ervoor zorgen dat de arbeidsinspectie blijft voldoen aan IAO-normen en EU-beginselen;
- beste praktijken en relevante ervaringen uitwisselen.

De partijen houden er rekening mee dat de prioriteiten met betrekking tot de vakbondsrechten en fundamentele arbeidsnormen van punt 2.2 en de prioriteiten van punt 2.6 (Werkgelegenheid, sociale zaken en gelijke kansen) van groot belang zijn voor de uitvoering van het hoofdstuk „Handel en duurzame ontwikkeling” en dat deze prioriteiten derhalve in het kader van dit onderdeel van de associatieovereenkomst moeten worden aangepakt.

2.6. Economische ontwikkeling en marktkansen

De partijen ondersteunen de Republiek Moldavië bij de totstandbrenging van een volledig functionerende markteconomie, waarbij het Moldavische beleid stapsgewijs meer in overeenstemming wordt gebracht met het beleid van de EU, overeenkomstig de leidende beginselen van macro-economische stabiliteit, gezonde overheidsfinanciën, een robuust financieel stelsel en een houdbare betalingsbalans. Deze samenwerking zal met name bijdragen tot het behalen van de volgende doelstellingen:

Prioriteiten voor de korte termijn:

- ten uitvoer leggen van het hervormingsprogramma dat is overeengekomen met het Internationaal Monetair Fonds;
- aanvangen met de tenuitvoerlegging van de met de EU overeengekomen macrofinanciële bijstandsverlening, zodra deze is vastgesteld.

Prioriteiten op middellange termijn:

- voltooiën van de tenuitvoerlegging van het hervormingsprogramma dat is overeengekomen met het Internationaal Monetair Fonds;
- volledig ten uitvoer leggen van de met de EU overeengekomen macrofinanciële bijstandsverlening, zodra deze is vastgesteld;
- bewaken van de macro-economische ontwikkelingen, bespreken van de belangrijkste beleidsuitdagingen en uitwisselen van informatie over beste praktijken, door het versterken van de reguliere macro-economische dialoog, teneinde de kwaliteit van de economische beleidsvorming te verbeteren;
- verder versterken van de onafhankelijkheid, regelgevende bevoegdheden en de capaciteit van de centrale bank van de Republiek Moldavië en de nationale commissie voor financiële markten. Delen van de ervaringen van de EU op het vlak van monetair en wisselkoersbeleid, alsmede de regulering van de financiële en banksector en beleidsmaatregelen inzake toezicht, om de vermogens van de Republiek Moldavië op deze gebieden verder te ontwikkelen;
- verbeteren van de duurzaamheid en governance van de overheidsfinanciën, door de tenuitvoerlegging van fiscale hervormingen, onder meer het verbeteren van de tenuitvoerlegging van het parlementair toezicht op de begroting;
- voortzetten van de ontwikkeling van open, competitieve en transparante privatiseringsregels en -procedures en deze ten uitvoer leggen overeenkomstig de beste praktijken van de EU.

Vennootschapsrecht, boekhouding, boekhoudkundige controle en corporate governance

De partijen werken samen om de Republiek Moldavië voor te bereiden op de tenuitvoerlegging van de EU-wetgeving en de internationale instrumenten die zijn opgenomen in desbetreffende bijlagen bij de associatieovereenkomst, waarbij het met name gaat om:

Prioriteiten voor de korte termijn:

- in overeenstemming brengen van de wetgeving van de Republiek Moldavië inzake boekhouding en boekhoudkundige controle met EU- en internationale instrumenten als vermeld in bijlage II bij de associatieovereenkomst;
- tijdig uitwisselen van relevante en nauwkeurige informatie over de stand van de bestaande wetgeving en de overeenstemming daarvan met de EU-wetgeving, op basis van de door de partijen overeengekomen formule, om de EU-wetgeving ten uitvoer te leggen overeenkomstig het overeengekomen tijdschema;
- in kaart brengen van de terreinen waarop in opleiding, capaciteitsopbouw en deskundigheid moet worden voorzien;
- vereenvoudigen van het systeem van inspectoraten en diverse inspecterende instanties, om de doelmatigheid te vergroten en de mogelijkheden voor corruptie te beperken, met als uiteindelijke doelstelling het bevorderen van het ondernemingsklimaat en van de naleving van wetten en normen.

Prioriteiten op middellange termijn:

- ontwikkelen van de administratieve capaciteit van de overheidsinstellingen van de Republiek Moldavië die zijn betrokken bij de tenuitvoerlegging van het vennootschapsrecht, de boekhouding, boekhoudkundige controle en corporate governance;
- op gang brengen van besprekingen over de totstandbrenging van een register van uiteindelijke begunstigen voor ondernemingen.

Werkgelegenheid, sociaal beleid en gelijke kansen

De partijen werken samen op de volgende punten:

Prioriteiten voor de korte termijn:

- scheppen van de voorwaarden voor de daadwerkelijke uitvoering van de werkgelegenheidsstrategie voor 2017-2020;
- ervoor zorgen dat de basisvoorwaarden aanwezig zijn voor het goede functioneren van de arbeidsinspectie;
- blijven bevorderen van de sociale dialoog, onder meer door capaciteitsopbouw bij de sociale partners.

Prioriteiten op middellange termijn:

- effectieve uitvoering blijven geven aan de werkgelegenheidsstrategie voor 2017-2020;
- ten uitvoer leggen van de EU-wetgeving op het vlak van gezondheid en veiligheid op het werk, arbeidsrecht en arbeidsomstandigheden, zoals vermeld in desbetreffende bijlagen bij de associatieovereenkomst, waarbij met name aandacht wordt besteed aan de volgende punten:
  - = versterken van de administratieve en handhavingscapaciteit op het vlak van gezondheid en veiligheid op het werk en de arbeidswetgeving, met name de arbeidsinspectie en desbetreffende gerechtelijke instanties;
  - = opbouwen van de capaciteit van sociale partners (bv. opleidingen verstrekken over EU-wetgeving, gezondheids- en veiligheidsnormen en arbeidswetgeving);
- ontwikkelen van een strategische benadering van werkgelegenheid, die gericht is op meer en betere banen in behoorlijke arbeidsomstandigheden, een betere afstemming van vaardigheden en banen op de arbeidsmarkt en op het bevorderen van actieve ondersteuning en doeltreffende werkgelegenheidsdiensten; stimuleren van een inclusieve arbeidsmarkt; de nationale programma's inzake fatsoenlijk werk uitvoeren die de Republiek Moldavië met de IAO is overeengekomen,
- versterken van de capaciteit van de overheidsdiensten die belast zijn met de ontwikkeling en tenuitvoerlegging van het werkgelegenheids- en sociaal beleid, in het bijzonder werkgelegenheidsdiensten en sociale diensten.

Consumentenbescherming

Ter voorbereiding op de tenuitvoerlegging van de EU-wetgeving en de internationale instrumenten vermeld in de desbetreffende bijlage bij de associatieovereenkomst, werken de partijen op de volgende terreinen samen:

Prioriteiten voor de korte termijn:

- herzien van het acquis inzake consumentenbescherming dat de Republiek Moldavië op dit moment heeft vastgesteld overeenkomstig het recentelijk vastgestelde acquis van de EU op dit vlak (zoals opgenomen in bijlage IV bij de associatieovereenkomst);
- ten uitvoer leggen van het meerjarenplan voor de institutionele ontwikkeling van het agentschap voor consumentenbescherming (CPA, Consumer Protection Agency);
- ten uitvoer leggen van het meerjarenplan voor de institutionele ontwikkeling van het nationaal agentschap voor voedselveiligheid (ANSA, Agence nationale pour la sécurité alimentaire).

Prioriteiten op middellange termijn:

- tot stand brengen en activeren van een nationaal systeem voor een doelmatige communicatie tussen nationale belanghebbenden over gevaarlijke non-foodconsumentenproducten en het terugroepen hiervan;
- tot stand brengen en activeren van een mechanisme voor het uitwisselen van informatie over gevaarlijke levensmiddelen, gebaseerd op een systeem naar EU-model voor snelle waarschuwingen over levensmiddelen en diervoeders;
- samenvoegen van de verschillende controlepunten van voedselveiligheid (grenscontroleposten, plantgezondheids- en diergezondheidsdiensten en het nationaal centrum voor de controle en certificering van bodem en gewas) tot een geïntegreerd en beheerd informatiebeheersysteem (MIS, Management Information System);
- verder ontwikkelen en handhaven van op risico gebaseerde controleprocedures voor de beheersanalyse voor levensmiddelen en non-foodproducten;
- periodiek beoordelen, en eventueel herzien, van het meerjarenplan voor de institutionele ontwikkeling van het agentschap voor consumentenbescherming (CPA, Consumer Protection Agency);
- periodiek beoordelen, en eventueel herzien, van het meerjarenplan voor de institutionele ontwikkeling van het ANSA;
- verder afstemmen van het wetgevings- en normatieve kader van de Republiek Moldavië op het acquis van de EU;
- versterken van de administratieve capaciteit van de handhaving van consumentenbescherming in de Republiek Moldavië, in het bijzonder door opleidingen te verstrekken aan overheidsfunctionarissen en andere behartigers van consumentenbelangen over de omzetting van EU-wetgeving en de daaropvolgende tenuitvoerlegging en handhaving.

Statistiek

De partijen werken samen om de wetgeving van de Republiek Moldavië beter af te stemmen op de EU-wetgeving op het gebied van statistiek. Deze samenwerking heeft onder meer betrekking op de volgende punten:

Prioriteiten voor de korte termijn:

- goedkeuren van de wet inzake officiële statistieken die is ontwikkeld op basis van Verordening (EG) nr. 223/2009 van het Europees Parlement en de Raad ⁽¹⁾ betreffende communautaire statistieken en op basis van de algemene wetgeving inzake officiële statistieken voor landen in Oost-Europa, de Kaukasus en Centraal-Azië;
- goedkeuren van de NUTS-nomenclatuur krachtens Verordening (EG) nr. 1059/2003 van het Europees Parlement en de Raad ⁽²⁾ met verdere wijzigingen en aanpassingen;
- kenbaar maken van het eindresultaat van de volks- en woningtelling (PHC, Population and Housing Census) van 2014 en verbeteren van de bevolkingsstatistieken door het uitbreiden van het gebruik van administratieve gegevensbronnen;
- ontwikkelen van ramingen voor regionale rekeningen volgens de methodologie van SNR 1993/ESR 1995;
- waarborgen van de professionele en institutionele onafhankelijkheid van het nationale bureau voor de statistiek van de Republiek Moldavië bij de tenuitvoerlegging van de aanstaande hervorming van het openbaar bestuur door het handhaven van de huidige status en positie van dit bureau binnen het openbaar bestuur.

Prioriteiten op middellange termijn:

- waarborgen van de berekeningen van de „geharmoniseerde index van consumptieprijzen” (HICP, Harmonised Index of Consumer Prices) volgens de normen van de EU;
- ten uitvoer leggen van de methodologie van SNR 2008/ESR 2010 en de herberekening van de tijdreeksen voor de voornaamste macro-economische indicatoren overeenkomstig de goedgekeurde methodologie;
- implementeren van een kwaliteitsmanagementsysteem voor officiële statistieken, volgens de Europese normen.

Belastingen

De partijen versterken de samenwerking met het oog op de verbetering en ontwikkeling van het belastingstelsel en de belastingdiensten van de Republiek Moldavië op basis van EU- en internationale normen. Hierbij gaat het onder meer om de voorbereiding van de geleidelijke aanpassing van de wetgeving van de Republiek Moldavië aan de EU-wetgeving en de internationale instrumenten die worden genoemd in de bijlage bij de associatieovereenkomst, waarbij de aandacht specifiek wordt toegespitst op de volgende punten:

Prioriteiten voor de korte termijn:

- afstemmen van de belastingwetgeving van de Republiek Moldavië inzake btw en accijnzen op de desbetreffende richtlijnen van de EU overeenkomstig de bepalingen van bijlage VI bij de associatieovereenkomst;
- verder ontwikkelen van de samenwerking met de OESO en met belastingdiensten van de lidstaten van de EU, door het uitwisselen van nieuwe ervaringen en ontwikkelingen op het gebied van belastingen.

Prioriteiten op middellange termijn:

- verbeteren en vereenvoudigen van de belastingwetgeving;
- vaststellen van maatregelen om directe belastingen op billijke en doeltreffende wijze te kunnen opleggen en innen;

⁽¹⁾ Verordening (EG) nr. 223/2009 van het Europees Parlement en de Raad van 11 maart 2009 betreffende de Europese statistiek en tot intrekking van Verordening (EG, Euratom) nr. 1101/2008 betreffende de toezending van onder de statistische geheimhoudingsplicht vallende gegevens aan het Bureau voor de Statistiek van de Europese Gemeenschappen, Verordening (EG) nr. 322/97 van de Raad betreffende de communautaire statistiek en Besluit 89/382/EEG, Euratom van de Raad tot oprichting van een Comité statistisch programma van de Europese Gemeenschappen (PB L 87 van 31.3.2009, blz. 164).

⁽²⁾ Verordening (EG) nr. 1059/2003 van het Europees Parlement en de Raad van 26 mei 2003 betreffende de opstelling van een gemeenschappelijke nomenclatuur van territoriale eenheden voor de statistiek (NUTS) (PB L 154 van 21.6.2003, blz. 1).

- in overeenstemming brengen van de wetgeving van de Republiek Moldavië inzake vrijstellingen van btw en accijnsrechten met de EU-wetgeving overeenkomstig bijlage VI bij de associatieovereenkomst;
- verbeteren van de internationale samenwerking op belastinggebied om het behoorlijk bestuur op fiscaal vlak te versterken, door toepassing van de beginselen van transparantie, gegevensuitwisseling en eerlijke fiscale concurrentie;
- verbeteren van de capaciteit van de belastingdienst door het versterken van het verandermanagement, het doorvoeren van de institutionele en operationele hervorming, het bijdragen aan het Europese integratieproces en het moderniseren van de informatietechnologie;
- verbeteren van de capaciteit van de belastingdienst om de accumulatie van achterstallen te voorkomen, een doeltreffende belastinginning te waarborgen en de strijd tegen belastingfraude en belastingontwijking op te voeren;
- maatregelen nemen met het oog op de harmonisering van het beleid om fraude met en smokkel van accijnsproducten te bestrijden.

Financiële diensten

De partijen werken samen om de Republiek Moldavië voor te bereiden op de modernisering van zijn financiële regelgevings- en toezichtskader, opdat het land zich conformeert aan de internationaal overeengekomen reguleringsnormen op het gebied van financiële diensten, door de EU-wetgeving en internationale instrumenten toe te passen, bedoeld in desbetreffende bijlagen bij de associatieovereenkomst, met inbegrip van titel IV (Economische en andere sectorale samenwerking) van deze overeenkomst, als referentiekader voor het ontwikkelen van een voor de Republiek Moldavië adequate regelgeving. Deze samenwerking omvat de volgende acties en draagt bij aan het verwezenlijken van de volgende doelstellingen:

Prioriteiten voor de korte termijn:

- initiatieven ontplooiën om de transparantie van aandeelhouders te waarborgen en de financiële stabiliteit van de verzekeringsmarkt te garanderen;
- waarborgen dat de gevallen van fraude die in 2014 van invloed waren op de banksector van de Republiek Moldavië aan een diepgravend, transparant en onpartijdig onderzoek worden onderworpen, met het oog op het terugkrijgen van de ontvreemde gelden en het vervolgen van de verantwoordelijken;
- verder verbeteren van het wetgevingskader door het voorzien in de benodigde instrumenten en maatregelen (bv. het vergroten van de verantwoordelijkheid van aandeelhouders, het opleggen van strengere sancties) om de factoren die hebben geleid tot de bankenfraude in 2014 aan te pakken en vergelijkbare frauduleuze transacties op alle niveaus te voorkomen;
- stapsgewijs ontwikkelen en vaststellen van een kader voor depositoverzekeringen, in overeenstemming met internationaal overeengekomen normen;
- vaststellen van de wet inzake niet-bancaire kredietinstellingen, ontwikkeld door de nationale commissie voor financiële markten;
- contacten leggen en informatie uitwisselen met de financiële toezichthouders van de EU. De EU zal met name in de benodigde steun voorzien aan de autoriteiten van de Republiek Moldavië bij het sluiten van overeenkomsten over informatie-uitwisseling en samenwerking op het gebied van financiële diensten met desbetreffende regelgevende en toezichthoudende autoriteiten van de EU- (bv. de Europese Centrale bank en de autoriteiten van de lidstaten van de EU);
- tijdig uitwisselen van relevante en nauwkeurige informatie over de stand van de huidige wetgeving van de Republiek Moldavië;
- in kaart brengen van de terreinen waarop in opleiding, capaciteitsopbouw en deskundigheid moet worden voorzien.

Prioriteiten op middellange termijn:

- creëren van een nieuw regelgevings- en toezichtskader conform de internationaal overeengekomen reguleringsnormen, met inbegrip van een nieuwe werkwijze, hulpmiddelen en instrumenten voor het toezicht;
- opstellen van een breed kader voor het verbeteren van corporate governance en risicobeheer in de bancaire financiële sector;
- ontwikkelen van een kader voor macroprudentieel toezicht;

- opbouwen van capaciteit voor de tenuitvoerlegging van de nieuwe wetgeving in de financiële sector;
- verbeteren van de administratieve capaciteit van de toezichthoudende autoriteiten overeenkomstig de internationaal overeengekomen normen;
- ontwikkelen van nationale wetgeving voor het voorkomen en bestrijden van witwaspraktijken en terrorismefinanciering, met name door het nemen van de volgende maatregelen: ten uitvoer leggen van Uniewetgeving op deze gebieden; versterken van de samenwerking met de financiële actiegroep (FATF), de Raad van Europa, in het bijzonder het Comité van deskundigen inzake de evaluatie van maatregelen ter bestrijding van het witwassen van geld en het financieren van terrorisme (Moneyval) van laatstgenoemde en alle andere relevante autoriteiten in de lidstaten van de Unie; de ondertekening van memoranda van overeenstemming tussen de financiële inlichtingenautoriteiten van de Republiek Moldavië en de lidstaten van de Unie;
- ontwikkelen van de samenwerking tussen overheidsinstanties en organisaties die verantwoordelijk zijn voor het toezicht op de tenuitvoerlegging van nationale wetgeving inzake de bestrijding van witwassen en terrorismefinanciering.

Industrie- en ondernemingsbeleid

De partijen werken samen om het ondernemingsklimaat en het regelgevingskader in de Republiek Moldavië te verbeteren en investeringen en bedrijfsactiviteiten door alle soorten ondernemingen aan te moedigen, met bijzondere aandacht voor kleine en middelgrote ondernemingen (kmo's), inclusief micro-ondernemingen. Deze samenwerking heeft onder meer betrekking op de volgende punten:

Prioriteiten voor de korte termijn:

- ten uitvoer leggen van de ontwikkelingsstrategie voor de kmo-sector voor 2012-2020 en het bijbehorende actieplan, in overeenstemming met de nieuwe wetgeving inzake kmo's, het herziene stappenplan van de Republiek Moldavië inzake het concurrentievermogen en de nationale strategie voor het bevorderen van de export en het aantrekken van investeringen voor 2016-2020 en het bijbehorende actieplan;
- ontwikkelen van een industriebeleid dat gericht is op infrastructuurontwikkeling en innovatie;
- effectief ten uitvoer leggen van het programma inzake het concurrentievermogen van ondernemingen en kmo's (Cosme, Competitiveness of Enterprises and SMEs), dat initiatieven omvat als het Europees netwerk voor ondernemingen (EEN, Enterprise Europe Network), Erasmus voor jonge ondernemers, clustersamenwerkingsprojecten enz., door middel van het versterken van de capaciteit van de betrokken institutionele belanghebbenden en belanghebbenden uit de particuliere sector in de Republiek Moldavië;
- uitvoering geven aan initiatieven ter versterking van de innovatiecapaciteit, in overeenstemming met het nieuwe initiatief EU4Innovation, dat is opgezet in het kader van het Oostelijk Partnerschap, waarbij de ontwikkeling wordt bevorderd van beleidsmaatregelen en stimuli voor het ondersteunen van innoverende bedrijven.

Prioriteiten op middellange termijn:

- ten uitvoer leggen van het landspecifieke stappenplan en de aanbevelingen uit de beoordeling van de SBA (Small Business Act);
- koppelen van de ontwikkeling van kmo's aan de mogelijkheden die worden gecreëerd door de DCFTA, onder meer via (ondersteunende) bedrijfsnetwerken (zoals het EEN) en clusters, en voltooiën van de ontwikkeling van een specifiek clusterbeleid binnen deze context;
- versterken van de rol van verenigingen van bedrijven en kleine en middelgrote ondernemingen (met inbegrip van sectorale organisaties), teneinde de dialoog tussen overheid en bedrijfsleven te bevorderen;
- ten uitvoer leggen van het conceptuele, wetgevings- en operationele kader voor het stimuleren van de ontwikkeling van industriële productie door middel van het banenscheppend vermogen van modernisering en innovatie, en waar economisch relevant ook door middel van clusters, in de Republiek Moldavië. In dit verband verder ontwikkelen en uitvoeren van het nieuwe industriebeleid.

Mijnbouw en grondstoffen

De partijen wisselen informatie uit over mijnbouw en grondstoffen om een beter begrip te krijgen van hun respectieve strategische koers en beleidsmaatregelen. De besprekingen vinden plaats binnen het speciale subcomité.

Toerisme

De samenwerking tussen de partijen heeft betrekking op de volgende punten:

Prioriteiten op middellange termijn:

- leggen van contacten ter versterking van de ontwikkeling van een concurrerende en duurzame toeristische sector en schetsen van de stappen die moeten worden gezet voor een verdieping van de samenwerking tussen de Republiek Moldavië en actoren uit de EU op het vlak van toerisme;
- voortzetten van de uitwisseling van beste praktijken en het delen van kennis, opleidingen en onderwijs op het vlak van toerisme.

Landbouw en plattelandontwikkeling

Teneinde samen te werken aan de afstemming van beleid en wetgeving op het gemeenschappelijk landbouwbeleid (GLB) van de EU en met name het respecteren van de afgesproken tijdsaders voor de specifieke terreinen, zoals vastgelegd in de desbetreffende bijlagen bij de associatieovereenkomst, richten de partijen zich op de volgende punten:

Prioriteiten voor de korte termijn:

- uitvoeren van algemene wetten ten aanzien van de principes voor subsidiëring van de landbouw en plattelandontwikkeling om daarmee de tenuitvoerlegging van het beleid op dit vlak te verbeteren;
- ontwikkelen van de capaciteiten van het ministerie van Landbouw en Voedselindustrie op het vlak van landbouwstatistiek en economische analyse.

Prioriteiten op middellange termijn:

- ontwikkelen en ten uitvoer leggen van het beleids-, juridisch en institutionele kader (onder andere voedselveiligheidsvoorschriften, kwaliteitsbeleid, biologische landbouw en handelsnormen) op het vlak van landbouw en plattelandontwikkeling;
- ontwikkelen, bevorderen en ten uitvoer leggen van sectorale programma's voor specifieke subsectoren van de landbouw;
- vergroten van het concurrentievermogen van de landbouwproductie en de diversificatie van de economische activiteiten in plattelandgebieden;
- ontwikkelen van een geactualiseerd en transparant grondkader als basis voor het toezicht op het grondgebruik, alsmede het faciliteren van landhervorming en de consolidatie van landbouwbedrijven, met het oog op het verbeteren van de structurele situatie van de agrovoedingssector en de tenuitvoerlegging van beleid inzake landbouw en plattelandontwikkeling;
- verbeteren van het duurzaam gebruik van land in de agrovoedingssector;
- verbeteren van het duurzaam gebruik van waterbronnen in de agrovoedingssector, door het gebruik van nieuwe technologieën;
- ontwikkelen van de capaciteiten van centrale en lokale overheden ten aanzien van het plattelandontwikkelingsbeleid;
- versterken van de capaciteit van het betaalorgaan om de transparantie, doelmatigheid en voorspelbaarheid van de verstrekte overheidssteun te garanderen;
- de landbouwsector minder kwetsbaar maken voor klimatologische risico's.

Informatiemaatschappij/digitale economie en samenleving

De partijen werken samen om de digitale omgeving van de Republiek Moldavië in overeenstemming te brengen met de digitale eengemaakte markt van de EU. Dit zal leiden tot werkgelegenheid, groei en innovatie in de Republiek Moldavië, die met name jongeren ten goede zullen komen wat betreft mogelijkheden voor onderwijs en werk, in de buurt of op afstand, en voor het opstarten van ondernemingen met een klein startkapitaal. De partijen ondersteunen de Republiek Moldavië bij de tenuitvoerlegging van het acquis van de EU, als beschreven in de desbetreffende bijlagen bij de associatieovereenkomst, en werken met name samen op het gebied van:

Prioriteiten voor de korte termijn:

- versterken van de onafhankelijkheid en administratieve capaciteit van de nationale regelgevende instantie op het vlak van elektronische communicatie, zodat deze instantie passende regelgevingsmaatregelen kan treffen en de eigen beslissingen en alle toepasselijke regelgeving kan handhaven en eerlijke concurrentie op de markten kan bevorderen;
- bevorderen van de tenuitvoerlegging van het gemeenschappelijk Europees noodnummer 112 in Moldavië.

Prioriteiten op middellange termijn:

- versterken van de digitale sector door het uitwisselen van informatie en ervaringen inzake de tenuitvoerlegging van de digitale eengemaakte markt (DSM, Digital Single Market). Bevorderen in de Republiek Moldavië van de afstemming op de EU-wetgeving, beste praktijken en normen, onder meer op het gebied van: e-handel; gegevensbescherming door middel van veerkrachtige netwerken; omschrijven van een nationale cyberveiligheidsstrategie; nationale capaciteitsopbouw van computercrisisteam (CERT); ontwerpen van een nationaal model voor het aanleggen van breedband in plattelandsgebieden;
- verhogen van het niveau van cyberveiligheid en de bescherming van persoonsgegevens bij elektronische communicatie, teneinde de beschikbaarheid en integriteit van elektronische openbare diensten te waarborgen en het vertrouwen van burgers in deze diensten te vergroten.

Volksgezondheid

De partijen werken samen aan:

Prioriteiten voor de korte termijn:

- bevorderen van de actieve deelname van de Republiek Moldavië aan het volksgezondheidsprogramma 2014-2020 van de EU.

Prioriteiten op middellange termijn:

- stimuleren van hervormingen in de gezondheidssector en steunen van de Republiek Moldavië bij de voorbereiding van de tenuitvoerlegging van het acquis van de EU op het gebied van de volksgezondheid, zoals vermeld in de bijlagen bij de associatieovereenkomst, met name betreffende de wetgeving inzake tabaksontmoediging, kwaliteit en veiligheid van stoffen van menselijke oorsprong (bloed, weefsels, organen en cellen) en risico's voor de volksgezondheid, in overeenstemming met de internationale verplichtingen van de Republiek Moldavië op grond van het Kaderverdrag inzake tabaksontmoediging en de Internationale Gezondheidsregelingen;
- verbeteren van de paraatheid, opleiding en epidemiologische bewaking en beheersing van overdraagbare ziekten, onder meer door: 1) deelname van de Republiek Moldavië aan het mediterrane programma voor opleiding op het gebied van interventie-epidemiologie (MediPIET, Mediterranean Programme for Intervention Epidemiology Training), 2) samenwerking met het Europees Centrum voor ziektepreventie en -bestrijding, 3) waarborgen van het verantwoordelijkheidsgevoel van de Republiek Moldavië ten aanzien van nationale programma's voor de preventie en beheersing van hiv, tuberculose en hepatitis, en van de duurzaamheid van deze programma's, 4) versterken van vaccinatieprogramma's;
- waarborgen van de toetreding tot en de daaropvolgende tenuitvoerlegging van het Protocol voor de illegale handel in tabaksproducten;
- bevorderen van de nationale multisectorale actie voor de bestrijding van de resistentie tegen antibiotica, onder meer door het versterken van de bewaking, het verstandig gebruik van antibiotica en het beheersen van infecties in gezondheidszorginstellingen.

*Stedelijke ontwikkeling en stedenbouw*Prioriteiten op middellange termijn:

- ten uitvoer leggen van de code inzake stedelijke ontwikkeling en stedenbouw voor de jaren 2017-2020, door middel van de ontwikkeling en vaststelling van de afgeleide wetgeving (wetsontwerpen en overheidsbesluiten) in overeenstemming met de „2020-strategie van Moldavië”;
- maatregelen nemen om de programma's voor ruimtelijke ordening op nationaal, regionaal en districtsniveau te waarborgen en het opstellen van masterplannen en stedelijke ontwikkelingsplannen, om een geïntegreerd beleid inzake regionale ontwikkeling te bevorderen.

Regionale ontwikkeling

De partijen werken samen in het kader van het beleid voor regionale ontwikkeling en de dialoog tussen de EU en de Republiek Moldavië over regionaal beleid, met het oog op de inspanningen van de Republiek Moldavië op de volgende terreinen:

Prioriteiten voor de korte termijn:

- verder bevorderen van de deelname van de Republiek Moldavië aan de EU-strategie voor de Donau-regio, teneinde profijt te trekken van de uitwisseling van ervaringen en beste praktijken met deelnemende regio's uit de lidstaten van de EU;
- verbeteren van de institutionele regelingen en opbouwen van voldoende capaciteit op nationaal/regionaal/lokaal niveau om deel te nemen aan alle programma's voor grensoverschrijdende samenwerking;

- beginnen deel te nemen aan de programma's voor grensoverschrijdende samenwerking 2014-2020 in het kader van het Europees nabuurschapsinstrument (gezamenlijk operationeel programma Roemenië/Republiek Moldavië en gezamenlijk operationeel programma Zwarte Zee), en het transnationaal programma voor de Donau-regio. voortgaan met de uitvoering van het programma voor territoriale samenwerking Republiek Moldavië-Oekraïne in het kader van het Oostelijk Partnerschap.

Prioriteiten op middellange termijn:

- ten uitvoer leggen van de strategie voor regionale ontwikkeling voor 2016-2020 van de Republiek Moldavië, in overeenstemming met de 2020-agenda van Moldavië, op het gehele grondgebied van de Republiek Moldavië, met het oog op het bevorderen van een meer gebalanceerde groei van het land als geheel;
- stimuleren, als onderdeel van de doelstelling die is vervat in de regionale-ontwikkelingsstrategie van de Republiek Moldavië voor het waarborgen van duurzame economische groei in de regio's, van met name regionale economische specialisatie en innovatie, ondernemerschap en de versterking van het potentieel voor competitieve economische ontwikkeling van stedelijke centra, en promoten van het begrip „slimme specialisatie” voor het ontwerpen van onderzoeks- en innovatiestrategieën;
- versterken van de institutionele en operationele capaciteit van de nationale, regionale en lokale instellingen op het vlak van regionale ontwikkeling, inclusief werkzaamheden met betrekking tot de ontwikkeling van een doeltreffend systeem van meerlagig bestuur en een duidelijke taakverdeling;
- bevorderen van de betrokkenheid van belanghebbenden op regionaal en lokaal niveau en bestendigen van het partnerschap tussen alle partijen die zijn betrokken bij regionale ontwikkeling;
- bevorderen van de deelname van de Republiek Moldavië aan de EU-strategie voor de Donau-regio, zodat de Republiek Moldavië kan profiteren van de uitwisseling van ervaringen en beste praktijken met deelnemende regio's van de lidstaten van de EU ten aanzien van een reeks vraagstukken, waaronder de terreinen die onder de associatie-overeenkomst vallen.

Visserij en maritiem beleid

De samenwerking tussen de partijen heeft betrekking op de volgende punten:

Prioriteiten voor de korte termijn:

- aanmoedigen van een geïntegreerde benadering van maritieme aangelegenheden door het instellen van een nationaal aanspreekpunt en het deelnemen aan initiatieven van de EU voor het gehele zeebekken met het oog op het in kaart brengen van gemeenschappelijke interessegebieden voor samenwerking en projectontwikkeling in het Zwarte Zeegebied.

Prioriteiten op middellange termijn:

- intensiveren van de samenwerking en toewerken naar duurzame visserij in de Zwarte Zee, zowel in de context van bilaterale als van multilaterale kaders, overeenkomstig de verklaring van Boekarest van 2016 van alle oeverstaten en op basis van een ecosysteembenadering van het visserijbeheer;
- intensiveren van de bestuurlijke, wetenschappelijke en technische samenwerking voor het bevorderen van het toezicht op en de controle van visserijactiviteiten en de handel in visserijproducten en de traceerbaarheid daarvan, teneinde illegale, ongemelde en ongereguleerde visserij (IOO) doeltreffend te bestrijden.

2.7. Connectiviteit, energie-efficiëntie, klimaatactie, milieubescherming en civiele bescherming

Energie

De partijen werken samen toe naar een verbeterde energiezekerheid door middel van meer diversificatie, alsmede meer energie-efficiëntie en het gebruik van hernieuwbare energie. De gemeenschappelijke doelstelling blijft het tot stand brengen van een concurrerende en transparante energiemarkt in de Republiek Moldavië en de volledige integratie daarvan in de energiemarkt van de EU.

Prioriteiten voor de korte termijn:

- verstevigen van de onafhankelijkheid van energieagentschap ANRE, onder meer door het depolitiseren van benoemingen en ontslagprocedures voor directeurs, alsmede door een autonome begrotingsbepaling. Hiertoe zal de Republiek Moldavië op een transparante en inclusieve manier een nieuwe energiewet vaststellen en alle aanbevelingen voortkomend uit de beoordeling van het ANRE, uitgevoerd door het secretariaat van de Energiegemeenschap, ten uitvoer leggen;

- initiatieven blijven ontplooiën voor de integratie van de energiemarkt van de Republiek Moldavië in die van de EU;
- ten uitvoer leggen van de nieuwe („derde energiepakket”-)wet inzake elektriciteit, door de benodigde stappen te nemen die door de wet worden voorgeschreven en door de vereiste afgeleide wetgeving vast te stellen;
- volledig ten uitvoer leggen van de toezeggingen en overeenkomsten van de Republiek Moldavië, waaronder deze die zijn vastgelegd in het kader van de doelstellingen van de financiële programma’s van het IMF, zoals de volledige recuperatie van eerdere tariefafwijkingen, overeenkomstig de aanbevelingen van het secretariaat van de Energiegemeenschap;
- ten uitvoer leggen van de nieuwe („derde energiepakket”-)wet inzake aardgas;
- in overeenstemming met de aanbevelingen van het IMF, blijven streven naar het wegwerken van geaccumuleerde schulden in de energiesector;
- nemen van initiatieven ten behoeve van een grotere openstelling van de aardgasmarkt;
- voltooiën van de juridische ontvlechting en voorbereiden van de volledige ontvlechting van Moldovatrangaz, met inachtneming van het besluit van de ministerraad van de Energiegemeenschap inzake het tijdschema voor het ontvlechten van de gasector;
- ten uitvoer leggen van het stappenplan ter verbetering van de onderlinge gas- en elektriciteitsverbindingen tussen de Republiek Moldavië en Roemenië. Een gelijk speelveld met gelijkwaardige basisregels voor markttoegang, marktinfrastructuur en marktopening, en compatibele milieu- en veiligheidsnormen, zullen het pad effenen voor aanzienlijke handel in gas en elektriciteit tussen de EU en de Republiek Moldavië in de toekomst;
- voltooiën van de bedrijfsherstructurering van Termoelectrica;
- verbeteren en garanderen van de transparantie van aanbestedingen en contracten voor het leveren van elektriciteit;
- ontwikkelen, op basis van de wetgeving inzake bevordering van het gebruik van energie uit hernieuwbare bronnen, van steunregelingen, administratieve voorschriften en andere maatregelen die vereist zijn om een grootschaliger gebruik van hernieuwbare energiebronnen te bevorderen;
- ontwerpen en ten uitvoer leggen van een actieplan voor strategische oliereserves, zoals verplicht binnen de Energiegemeenschap;
- aanpassen van de wet inzake de energie-efficiëntie van gebouwen en voorzien in passende en transparante steunmechanismen voor energiebesparende maatregelen in zowel overheidsgebouwen als huishoudens;
- in kaart brengen en ten uitvoer leggen van maatregelen voor het bevorderen van mededinging op de gas- en elektriciteitsmarkten en diversificatie van energiebronnen, waarbij wordt gewaakt over niet-discriminatie tussen operatoren;
- maatregelen nemen voor het naleven van de regelgeving inzake leveringszekerheid (SoS, Security of Supply).

Prioriteiten op middellange termijn:

- verdere initiatieven nemen voor het beperken van het transport- en distributieverlies in elektriciteits-, gas- en verwarmingsnetwerken;
- vaststellen en ten uitvoer leggen van een actieplan voor het vergroten van het aandeel van hernieuwbare energiebronnen in het totale bruto energieverbruik tot 17 % in 2020;
- vaststellen van een nieuwe wet inzake energie-efficiëntie overeenkomstig Richtlijn 2012/27/EU, en op steeds grotere schaal voorzien in labels inzake het verbruik van energie en andere bronnen voor nieuwe producten;
- verder ontwikkelen van mededinging op de gas- en elektriciteitsmarkten, teneinde de benodigde mate van liquiditeit te bereiken die de ontwikkeling van georganiseerde concurrerende markten mogelijk maakt;
- in kaart brengen van stappen en initiatieven die genomen dienen te worden voor de geleidelijke overgang naar marktgebaseerde (concurrerende) prijsstellingsmechanismen, op basis van een periodieke beoordeling van de marktomstandigheden;
- verbeteren van de tariefbepalingsmethode om transparantie en kostendekking te waarborgen overeenkomstig de aanbevelingen van het IMF en de Energiegemeenschap;
- ten uitvoer leggen van de volledige ontvlechting van Moldovagaz en Moldovatrangaz en vaststellen van nieuwe entry-exit-tarieven voor de aardgasector;

- in kaart brengen en ten uitvoer leggen van maatregelen voor het versterken van de sociale ondersteuning en bescherming van kwetsbare consumenten;
- voltooiën van de onderlinge energieverbindingen met Roemenië (en/of Oekraïne) en nemen van initiatieven voor regionale marktintegratie. Een gelijk speelveld met gelijkwaardige basisregels voor markttoegang, marktinfrastructuur en marktopening, almede compatibele milieu- en veiligheidsnormen zullen het pad effenen voor aanzienlijke handel in gas en elektriciteit tussen de EU en de Republiek Moldavië in de toekomst;
- initiëren van online uitwisseling van stralingsgegevens door de toetreding van de Republiek Moldavië tot het Europees platform voor de uitwisseling van stralingsgegevens (Eurdep, European Radiological Data Exchange Platform) te vergemakkelijken;
- actualiseren van de Energiestrategie 2030 in overeenstemming met de nieuwe onderlinge aanpassing van wetgeving en de resultaten op het gebied van onderlinge verbindingen.

Vervoer

De partijen werken samen om de verdere tenuitvoerlegging van de EU-wetgeving die is opgenomen in de bijlagen bij de associatieovereenkomst te waarborgen en Moldavië te ondersteunen. Deze samenwerking heeft onder meer betrekking op de volgende punten:

Prioriteiten voor de korte termijn:

- ten uitvoer leggen van het hervormings- en herstructureringsprogramma van de spoorsector;
- vergroten van inspanningen voor de tenuitvoerlegging van de luchtvaartwetgeving van de EU, om optimaal profijt te trekken van de overeenkomst betreffende een gemeenschappelijke luchtvaartruimte tussen de EU en de Republiek Moldavië;
- tot stand brengen van vrije en eerlijke concurrentie in de luchtvaartsector, met name door aan de concessie van de luchthaven van Chisinau clausules toe te voegen inzake de niet-discriminerende toegang tot de luchthaven, en herstellen van de daadwerkelijke concurrentie in de grondafhandelingssector.

Prioriteiten op middellange termijn:

- ten uitvoer leggen van de uitgebreide strategie voor vervoer en logistiek voor 2013-2022;
- veiligstellen van het wegenfonds waarbij een stabiele financiering voor de tenuitvoerlegging van de prestatiegerichte onderhoudscontracten (PBMC, Performance Based Maintenance Contracts) gewaarborgd blijft;
- ten uitvoer leggen van de noodzakelijke hervormingen, zodat de Republiek Moldavië zo snel mogelijk van de zwarte lijst van het memorandum van overeenstemming van Parijs verwijderd kan worden;
- ontwikkelen van de infrastructuur, met name door de voorbereiding en verdere tenuitvoerlegging van projecten voor het ontwikkelen van het uitgebreide TEN-T-kernnet, zoals overeengekomen op de ministeriële bijeenkomst tijdens de TEN-T-dagen 2016 in Rotterdam;
- overwegen, door lidstaten van de EU, van de mogelijkheid van een stapsgewijze openstelling van de markt voor het wegtransport op basis van de door de Republiek Moldavië geboekte vooruitgang bij het omzetten van het desbetreffende acquis van de EU.

Milieu

De partijen werken samen aan de voorbereiding van de tenuitvoerlegging van de EU-wetgeving en de internationale normen, waarbij met name aandacht wordt besteed aan de volgende punten:

Prioriteiten voor de korte termijn:

- waarborgen van de voortgang van bestuurlijke hervormingen van de milieu-instellingen en de opbouw van voldoende bestuurlijke capaciteit om het milieuhoofdstuk van de associatieovereenkomst ten uitvoer te leggen;
- vooruitgang boeken bij de aanpassing aan het milieu-acquis door het vaststellen van het voornaamste wetgevingskader in de sector, te weten de wetten inzake bescherming van de lucht, chemische stoffen en industriële emissies (geïntegreerde preventie en bestrijding van verontreiniging);
- uitvoeren van de wetten inzake strategische milieueffectbeoordeling en afvalbeheer;
- ontwikkelen en vaststellen van uitvoeringsmechanismen voor het toepassen van de milieueffectbeoordeling (MEB) en de strategische milieueffectbeoordeling (SMEB), teneinde het milieu als horizontaal thema te integreren in andere essentiële beleidsterreinen;

- ontwikkelen en vaststellen van nationale strategieën, programma's en plannen op het vlak van bescherming van de lucht, beheer van chemische stoffen en waterbeheer.

Prioriteiten op middellange termijn:

- vaststellen van de noodzakelijke uitvoeringsbepalingen in verscheidene subsectoren van het milieu, met name op het vlak van de kwaliteit en het beheer van water, afvalbeheer, beheer van chemische stoffen, natuurbescherming, luchtkwaliteit en industriële vervuiling, om aan de verplichtingen uit de associatieovereenkomst te voldoen;
- bevorderen van de groene economie in de Republiek Moldavië;
- waarborgen van de voortgang van de tenuitvoerlegging van de milieustrategie voor de jaren 2014-2023 en de nationale strategieën inzake watervoorziening en waterzuivering, afvalbeheer en het behoud van biodiversiteit;
- herzien van de wet inzake afvalbeheer teneinde de mogelijkheid van aangescherpte milieubepalingen te bestuderen.

Klimaatactie

De partijen werken samen om de dialoog en samenwerking op het vlak van klimaatverandering te versterken, waarbij het met name gaat om:

Prioriteiten voor de korte termijn:

- verder uitwerken van de routekaart voor de uitvoering van de nationaal bepaalde bijdrage.

Prioriteiten op middellange termijn:

- beginnen met de uitvoering van de Overeenkomst van Parijs inzake klimaatverandering;
- waarborgen van de tenuitvoerlegging van de strategie ter aanpassing aan de klimaatverandering en het bijbehorende actieplan voor de periode tot 2020;
- aanvangen met de tenuitvoerlegging van de strategie voor emissiearme ontwikkeling, die de periode tot 2030 beslaat, met betrekking tot de voorgenomen nationaal vastgestelde bijdrage (INDC, Intended Nationally Determined Contribution) van de Republiek Moldavië;
- verbeteren van de interinstitutionele en intersectorale coördinatie en integratie van de aanpassing aan de klimaatverandering en het beperken van de gevolgen hiervan in beleidsmaatregelen en plannen op alle niveaus;
- aanpassen van de wetgeving van de Republiek Moldavië aan de geldende handelingen van de EU en internationale instrumenten, zoals bepaald in bijlage XII bij de associatieovereenkomst;
- bevorderen van het transparantiekader voor klimaatactie in de Republiek Moldavië, met name door een degelijk nationaal systeem voor monitoring van en verslaglegging over klimaatbeleid, klimaatmaatregelen en broeikasgas-emissies, op basis van het EU-model.

Civiele bescherming

De samenwerking tussen de partijen heeft betrekking op de volgende punten:

Prioriteiten voor de korte termijn:

- ontwikkelen van regelingen ter versterking van de bilaterale samenwerking op het gebied van civiele bescherming met als doel de Republiek Moldavië dichter bij het Uniemechanisme voor civiele bescherming te brengen;
- bevorderen van de vaststelling en tenuitvoerlegging van EU-richtsnoeren inzake gastlandsteun;
- opstarten van een dialoog over de beleidsaspecten van de preventie van, paraatheid voor en reactie op rampen, door beste praktijken uit te wisselen, gezamenlijke opleidingen, oefeningen, studiebezoeken en workshops te organiseren, en de ervaring die is opgedaan bij werkelijke noodsituaties en oefeningen daarvan samen te vatten;

- blijven ontplooiën van preventieactiviteiten door te voorzien in onderwijs, opleiding en voorlichting voor het grote publiek, en in het bijzonder jongeren, ten aanzien van de belangrijkste risico's.

Prioriteiten op middellange termijn:

- waarborgen van doeltreffende communicatie, 24 uur per dag, inclusief de uitwisseling van vroegtijdige waarschuwingen en informatie over grootschalige noodsituaties waarmee de EU, de Republiek Moldavië, alsook derde landen waarin een van de partijen betrokken is bij de rampenbestrijding, worden geconfronteerd;
- bevorderen van wederzijdse bijstand, met name via het Uniemechanisme voor civiele bescherming, in het geval van ernstige noodsituaties, indien gepast en afhankelijk van de beschikbaarheid van afdoende middelen;
- boeken van vooruitgang bij de ontwikkeling van een nationaal instrument voor het beoordelen en in kaart brengen van risico's op rampen en het ondersteunen van de ontwikkeling van de digitale atlas voor regionale risico's (ERRA, Electronic Regional Risk Atlas) en waarborgen dat dit instrument op nationaal niveau doeltreffend wordt ingezet;
- uitbreiden van het kennisbestand over de risico's op rampen en economische verliezen, door het versterken van de samenwerking inzake de toegankelijkheid en vergelijkbaarheid van gegevens;
- verbeteren van het preventiebeleid, in overeenstemming met de bepalingen van het EU-acquis en de beste praktijken, voor grote industriële ongevallen waarbij gevaarlijke stoffen in het spel zijn;
- verbeteren van de samenwerking die zal leiden tot een veerkrachtigere civiele bescherming en een veerkrachtiger systeem voor rampenrisicobeheersing in de Republiek Moldavië, gebaseerd op de beste praktijken van de EU en hechtere samenwerking met het EU-mechanisme voor civiele bescherming.

2.8. Mobiliteit en contacten tussen mensen

Onderwijs, opleiding en jeugdzaken

De partijen werken samen aan de algemene modernisering en hervorming van het onderwijs, dat voldoet aan de behoeften van de jongeren en het land, eerlijk is ten aanzien van leerlingen en studenten uit alle sociale lagen en geografische gebieden, doelmatig is in termen van het gebruik van hulpbronnen en waarin de maatschappij vertrouwen stelt door de goede kwaliteit van werknemers en de output, de opleidingen en voorzieningen voor de jeugd in de Republiek Moldavië. Deze samenwerking heeft onder meer betrekking op de volgende punten:

Prioriteiten voor de korte termijn:

- afronden van de aanneming van alle uitvoeringswetten met het oog op volledige toepassing van de nieuwe onderwijscode op alle onderwijsniveaus;
- vergroten van de bestuurlijke capaciteit van het ministerie van Onderwijs en de daaronder ressorterende instanties;
- tot stand brengen van een systeem van outputindicatoren die de relevantie van de door het onderwijssysteem gerealiseerde output weerspiegelen;
- verbeteren van de kwaliteit van de basisopleiding voor leerkrachten, de kwaliteit van de aanwervingsprocedures en de aantrekkelijkheid van banen in de onderwijssector, onder meer via de hoogte van de financiële beloning;
- stimuleren van systemische samenwerking tussen het onderwijssysteem en de private sector om aan de behoeften van de arbeidsmarkt te voldoen;
- voortzetten en toereikend financieren van de hervorming van het beroepsonderwijs en de beroepsopleiding (VET, Vocational Education and Training), teneinde de doelstellingen van de ontwikkelingsstrategie en het actieplan inzake VET (2013-2020) te verwezenlijken en te beantwoorden aan de behoeften van de arbeidsmarkt;
- aannemen van een juridisch kader voor de sectorcomités;
- uitvoeren van gezamenlijke activiteiten en organiseren van uitwisselingen die de integratie van de Republiek Moldavië in de Europese hogeronderwijsruimte verder bevorderen, in het kader van de deelname van de Republiek Moldavië aan het Bolognaproces;
- stimuleren van de academische samenwerking, capaciteitsopbouw en mobiliteit van studenten en docenten via het Erasmus+-programma en het stimuleren van de mobiliteit en opleiding van onderzoekers via Marie Skłodowska-Curie-acties;
- volledig uitvoeren van titel VII van de onderwijscode (Een leven lang leren), in samenwerking met het ministerie van Arbeid;

- stimuleren van de betrokkenheid van belanghebbenden bij alle vormen van een leven lang leren, ten behoeve van permanente professionele en persoonlijke ontwikkeling, met het oog op betere aansluiting op de behoeften van de arbeidsmarkt;
- uitvoeren van de nationale strategie voor de ontwikkeling van de jeugdsector;
- bevorderen van uitwisselingen en samenwerking op het vlak van het niet-formele onderwijs voor jongeren en jeugdwerkers, als een middel om de interculturele dialoog te stimuleren en maatschappelijke organisaties te ondersteunen, onder meer door EU-programma's voor jongeren.

Prioriteiten op middellange termijn:

- waarborgen van permanente deelname aan het PISA-testprogramma;
- voortzetten van de hervormingen in het basisonderwijs teneinde de kwaliteit van de opleiding van leerkrachten te verbeteren, curricula te moderniseren en de stap te zetten naar bredere toepassing van prestatiebeoordelingen;
- verlagen van het percentage vroegtijdige schoolverlaters;
- koppelen van onderwijs aan onderzoek en innovatie, alsmede aan de economische en sociale omgeving;
- werken aan de modernisering van de openbare instellingen voor hoger onderwijs, met name teneinde het netwerk te rationaliseren om hen aantrekkelijker en concurrerender te maken; daarbij moet de transparantie van het beheer van de personeelswerving worden vergroot;
- uitvoeren van externe beoordeling en accreditatie van alle programma's van de drie cycli (bachelor, master, doctoraat) en alle instellingen voor hoger onderwijs;
- uitvoeren van externe beoordeling en accreditatie van de aanbieders van volwasseneneducatie;
- op grotere schaal toepassen van een leven lang leren;
- ten uitvoer leggen en ondersteunen van een strategische benadering van VET om het VET-stelsel van de Republiek Moldavië in overeenstemming te brengen met de modernisering van de VET-structuren van de EU, zoals wordt beoogd door het proces van Kopenhagen en de hieraan gerelateerde instrumenten;
- voortgaan met het versterken van het VET-stelsel door volledige uitvoering te geven aan het actieplan bij de VET-ontwikkelingsstrategie (2013-2020).

Onderzoek en innovatie

De samenwerking tussen de partijen heeft betrekking op de volgende punten:

Prioriteiten voor de korte termijn:

- vaststellen van een nieuwe wijziging van de wetgeving inzake onderzoek, gestoeld op de recente beoordeling van het onderzoekssysteem van de Republiek Moldavië, uitgevoerd via de faciliteit voor beleidsondersteuning en in overeenstemming met de nieuwe onderwijscode;
- opzetten van nieuwe structuren die op regeringsniveau een coördinerende rol zullen vervullen op het gebied van onderzoek en innovatie.

Prioriteiten op middellange termijn:

- bevorderen van de integratie van de Republiek Moldavië in de Europese onderzoeksruimte (EOR);
- uitbreiden van de deelname van de Republiek Moldavië aan het Horizon 2020-programma;
- voortzetten van de tenuitvoerlegging van de strategie voor onderzoek en ontwikkeling tot 2020, het actieplan en de innovatiestrategie 2013-2020, „Innovatie voor concurrentievermogen” en de aanbevelingen van de collegiale toetsing inzake Horizon 2020 door de faciliteit voor beleidsondersteuning;

- voorzien in meer personele, materiële en institutionele middelen om de capaciteiten op het vlak van onderzoek en innovatie te verbeteren;
- integreren van de Agenda voor openwetenschapsbeleid.

Cultuur, audiovisueel beleid en media

Cultuur

De samenwerking tussen de partijen heeft betrekking op de volgende punten:

Prioriteiten voor de korte termijn:

- stimuleren van de tenuitvoerlegging van het Unesco-Verdrag van 2005 betreffende de bescherming en bevordering van de diversiteit van cultuuruitingen;
- bevorderen van de deelname van culturele en audiovisuele actoren uit de Republiek Moldavië aan programma's van de EU, met name Creatief Europa.

Prioriteiten op middellange termijn:

- samenwerken bij de ontwikkeling van een inclusief cultuurbeleid in de Republiek Moldavië en bij het beschermen en promoten van natuurlijk en cultureel erfgoed;
- versterken van de capaciteiten voor het ontwikkelen van cultureel ondernemerschap in de culturele en creatieve sectoren (inclusief cultureel erfgoed) en voor het verrichten van culturele diensten.

Audiovisueel beleid en media

De partijen werken samen om de Republiek Moldavië voor te bereiden op de tenuitvoerlegging van de EU-wetgeving die is opgenomen in de bijlagen bij de associatieovereenkomst. Deze samenwerking voorziet in steun aan de Republiek Moldavië om volgende punten tot stand te brengen:

Prioriteiten voor de korte termijn:

- versterken van de capaciteit en onafhankelijkheid van regelgevende autoriteiten en organen voor de media en in het bijzonder streven naar volledige onafhankelijkheid van de audiovisuele coördinatieraad;
- wijzigen van de wetgeving om te garanderen dat financiële overheidssteun aan de media wordt toegewezen overeenkomstig strikte en objectieve maatstaven, die van gelijke toepassing zijn op alle openbare media en omroepen;
- samen met de Europese Commissie, onderzoeken van mogelijkheden voor deelname aan specifieke programma's van de EU en activiteiten van de agentschappen van de EU die zijn toegespitst op de landen van het Europees nabuurschapsbeleid (ENB);
- ontwikkelen van een nieuwe reclamewet die in overeenstemming is met de nog vast te stellen nieuwe audiovisuele code en Europese normen en beoogt daadwerkelijke mededinging in de sector tot stand te brengen.

Prioriteiten op middellange termijn:

- aanpakken van de concentratie van het bezit van media, overeenkomstig de beste praktijken van de EU;
- streven naar de vaststelling van wetgeving voor de audiovisuele sector die in overeenstemming is met Europese normen; van gedachten wisselen over het audiovisueel beleid en de toepasselijke internationale normen; samenwerken bij de strijd tegen racisme en vreemdelingenhaat in de audiovisuele sector en de media.

Participatie in agentschappen en programma's van de EU

Prioriteiten op middellange termijn:

beoordelen van de tenuitvoerlegging van het protocol inzake deelname aan EU-programma's, op basis van de daadwerkelijke deelname van de Republiek Moldavië aan specifieke EU-programma's.

2.9. Voorlichting en zichtbaarheid

Prioriteiten voor de korte termijn:

— zorgen voor goed gefundeerde communicatie over de mogelijkheden en gevolgen van de associatieovereenkomst tussen de EU en de Republiek Moldavië, waarbij de nadruk ligt op de DCFTA;

zorgen voor de nodige zichtbaarheid van alle projecten en programma's van de EU, en voor de zichtbaarheid van het effect daarvan, door middel van nauwe samenwerking met mediabedrijven, het maatschappelijk middenveld en bedrijven op lokaal, regionaal en nationaal niveau.
